

VII. ÉVFOLYAM
1917

MÁJUS

MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN.

ULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRS-
SÁGALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT.
AZ ORSZÁGI KULTURBIZOTTSÁG KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL ESTERRESEN

DR. PATAI JÓZSEF

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Dr. Hevesi Simon: Hűség	169	Emánuel József: A harag dala.	196
Székely Béla: Én jó vagyok. (Vers).	170	Dr. Hevesi Simon: Hittestvéreimhez.	199
Patai József: Küzdelem a gonosszal	171	Ch. Melicz: Hősök. (Zsargonból fordította: Löwenkopf Kálmán)	200
Dr. Enten Manó: A nő a zsidóságban	174		
Feleki Sándor: Sirok között. (Vers)	176		
Ujvári Péter: Csöndes emberek	177		
ÚJ HÉBER KÖLTŐKBŐL.		TOLLHEGYRŐL.	
El. Ladier: A korona. (Vers)	181	Secundus: Zsidóság, kikeresztelkedés és az üzlet, „Levelezek Vilmos császárral“, Herceg, gróf, dzsentrí, prépost és plé- bános	201
El. Ladier: Házam romján. (Vers).	181		
Bálint Jenő: A tizedik	182		
Szász Menyhért: Beteg. (Vers).	183		
Levél a harctérről	183		
Dr. Molnár Ernő: A jiddis irodalom fejlő- dése	184		
OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAÍRÓK.		KRÓNKA ÉS SZEMLE.	
Salom Asch: A Líbanon. (Fordította: Lukács [Leitner] Zoltán)	187	Előfizetési felhívás, Egy zsidó lap jubi- leuma, Lilién előadása, Dr. Endrei Si- mon Henrik, Papi jubileum stb.	202
Peterdi Andor: A költő. (Vers)	189		
Somlyó Zoltán: Végrendelet. (Vers)	190		
Székely Béla: A Timár-utca meséiből	192		
Dr. Strauss B.: Az új Oroszország és a zsidó- kérdés	195		
		ÚJ KÖNYVEK. (Dr. Molnár Ernő.)	
		Dr. Venetianer Lajos: Asaf Judaeus II. rész, Szép Ernő: „A jázminok illata“, Dr. Bernáth Miklós: Az etimológia a midrásban és a talmudban, J. L. Perez Chassidische Geschichten stb.. . . .	204
		PÁLYÁZATOK. HIRDETÉSEK.	

ILLUSZTRÁCIÓK:

F. Goodall: A fiatal anya galambokat áldoz. (Műmelléklet.)		Gyerekek a „Chomecmáglya“ körül Dzia- loszyceben	185
G. F. Watts: A vezeklő Éva	171	Ruhaszellőztetés Pészach előtt Dzialoszyceben	185
Lesser Ury: Rebeka	173	Magyar katona Betlehem előtt.	187
F. Goodall: Jakob szolgál Ráchelért	174	Líbanoni cédrusok. (Cassas metszete).	188
F. Goodall: Ráchel őrzi a nyáját.	175	Jeruzsálem az Olajfák hegyéről nézve	189
H. Schmalz: Ráchel sirja	176	Seelenfreund: Fejléc héber betűmotívumok- kal	190
N. Sichel: Mirjam	178	Lord Leighton: Elijáhu a pusztában.	191
W. Gale: Mirjam hálaéneke a zsidók egyip- tomi kivonulása után	179	Boronálás a szentföldön	192
Mózes anyja, Jochebed	181	Szíriai pásztor.	193
J. Vernet: Juda és Tamar	183	Glicenstein: Messiás	195
Husvétii tisztogatás Dzialoszyceben	184	A harmadik Pészach a harctéren	196
A kovászos maradék (chomec) elégetése a templom előtt Dzialoszyceben	184	Breuer Mór	202
		A hősi halált halt dr. Kelemen tábori rabbi sirja az olasz fronton	203

F. Goodall: Tauben opfernde junge Mutter
(Leviticus 12.)

F. Goodall: A fiatal anya galambokat áldoz
(Mózes III. könyve, 12. f.)

A Múlt és Jövő 1917 májusi műmelléklete

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULTÉSTOVO

ZSIDÓ · IRODALMI · MŰVÉSZETI · TÁR-
SADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYÓIRAT.

Az O. M. I. K. E. kulturbizottsá-
gának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején.
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefon: 146-92.
Előfizetési ár egész évre: 22 K.
Omike-tagsággal együtt: 25 K.
Díszkiadásban: 30 K. Omike-
:: tagsággal együtt: 34 K. ::

VII. ÉVF., 1917 MÁJUS

DR. HEVESI SIMON: HÜSÉG

Sokan kérdezték tőlem: olvasta? — Nem, és nem is fogom olvasni. Azok a hamis adatok, félreértések és ráfogások évszázadok óta időközönként átvándoroltak régibb könyvből újra és a régismert cáfolatok, melyek bíróságok és szakbizottságok retortáin is átmentek, hasonlóképen átvándoroltak időközönként könyvből könyvbe vagy cikkből cikkbe. Már gyermekkoromban ismertem és megúntam valamennyit.

Az a jóakarató tanács is fölmerült egyptárszor, hogy a zsidók hagyják el tömegesen ősi hitüket. Teszem, mikor Treitschke indított Németországban nagy port kavarázó mozgalmat, igen előkelő tudós ajkáról hangzott föl a tanács, mely szerint németnek lenni olyan szép és dicső dolog, hogy ezért érdemes meghozni azt a kis áldozatot.

Úgy látszik, nem tudják megérteni, hogy ez nem kis áldozat, hanem lehetetlen áldozat. Nem mondom, hogy történeti hivatásra küzdő személyek elítélendőek, mikor azt mérlegelik: Páris mit ér? — de ezek is maradnak bensejökben, amik voltak. Őket ragadja a történeti erő és a történelmi becsvágy, a politikai érdek, azokban a történet-szövő magasságokban, ahol fölötte állanak a normális kritikának. De hogy a nemzeti eszme érdekében valakinek tanácsolni lehetne, hogy hitét föláldozza — azt lehetetlennek tartom. Nem tanácsolják ezt a mi haladott korszakunkban se ruténnek, se romának, nem tanácsolhatják az izigvérig magyar zsidónak, aki kötelességét magyar hazánkkal és a magyar nemzettel szemben hűségesen teljesíti.

Szerencsére most már olyan korszakban élünk, amikor az emberiség legyőzte azt a szerencsétlen és korlátolt gondolkozást, hogy egymás vallása ellen küzdeni kell. Az emberiség már túl van azon a szerencsétlen időn, mikor még vallásháborúkat viseltek. Évszázados vívódásokba került,

míg az emberiség abból a szerencsétlen balfelfogásból kivergődött. Az idők óragépét visszafelé csavarni kár volna, de nem is lehet. A vallás minden polgárnak intern ügye, melyet megbolygatni nem szabad. A lelkiismeret és vallás szabadsága nem bénítja meg az állam fejlődését és nem akasztja meg a nemzet virágzását. Sem azt az álláspontot, hogy küszöböljük ki mind a vallásokat valamely új gondolatrendszerre épített egységes állam érdekében, sem azt a gondolatot, hogy kényszerítsük az összes vallásfelekezeteket egy keretbe az állam érdekében, korunk szelleme nem fogadhatja el.

Elismerem, nemcsak megvetésteljes inszINUÁCIÓT, de más oldalra nézve bókot is látok abban, hogy a zsidóságot a haza és a nemzeti eszme érdekében hívják föl hitehagyásra. Megvetés van abban, ha valakiről fölteszik, hogy kész hitét bármiért odaadni, elcserélni, vagy föladni. De viszont a magyar zsidóság hazafiúi érzésének elismerése van abban, ha a nemzeti erősödés szempontját tartják nála a legerősebb, a legcsábítóbb döntő motívumnak, mely még hitehagyásra is rábírhatja. Csak-hogy erre semmiféle államnak a világon nincsen szüksége. Gyöngé állam volna az, mely a tömeges renegációból tudna csak életerőt meríteni. Annak alá is kellene merülnie, renegátjai tömegének dacára, az idők forгатagában. A zsidó, épp úgy mint más, az ő ősi hitbeli lelki világából nyer jellemfejlesztő és erkölcsi erőt. Talán, egy pár kivételtől eltekintve, akik komoly hivatásukban morális támasztékkal bírnak, a legtöbb esetben a hitváltoztatás nemcsak a társadalmi helyzet bizonytalanságát hozza, hanem erkölcsi bizonytalanságot is húz maga után. Ha tehát a hazának erkölcsös, értékes és szilárd jellemű polgárokra van szüksége, mint a hadihajónak erős páncélbordákra, melyek nem törékenyek, akkor jobb az embereket arra tanítani, hogy erkölcsi világuk ne legyen eladó semmi szín alatt.

Grunwald M. összeállításából hozok itt néhány idézetet arról, mint vélekednek nemzsidó kiváló férfiak a zsidók között előforduló hitehagyásról.

Figyelmet érdemel ezek között *Nagy Frigyes* szava az 1769 február 10-én kelt reskriptumban: „A zsidók hitváltoztatása ritkán őszinte és ritkán történik tisztességes okból“. *Goethe* így nyilatkozik: „Mindenki, aki vallását változtatja, valami szennyfoltal van eléktelenítve, melytől bajos őt megtisztítani; mindenkinek kötelessége kitartani ott, ahová a sors állította“. *Humboldt Sándor* egy fiatal írónak, aki közli vele hitváltoztatási szándékát, így felel: „Mindenáron lebeszélem Önt erről a lépésről, hogy vallását, mely a tárgyilagos tudomány kutatásaival legkönnyebben megegyeztethető, elcserélje; tartson Ön ki testvérei mellett, kik oly mesészerű csodás utat tettek meg a századokon át!“. *I. Napoleon* mondása: „Mindenki köteles élni és halni abban a vallásban, melyben édesanyja megtanította imádkozni“. *Tolstói* így beszél: „Az embertől elvenni vallását és újat adni neki, annyi mint kivenni testéből a szívét és újat tenni belé!“. De a legkedvesebb, amit *Fritz Reuter* mond a hitcserélő zsidóról: „Az efféle alak úgy tűnik elő az embernek, mint az üres lap az ó- és az újtestamentum között“.

Hitehagyást prédikálni nem jó dolog. Mert a hitöket hagyók kilencvenkilenc százaléka nem cselekszik menthető, nemes motívumból, hanem hiúságból vagy haszonlesésből és erkölcsileg csökken. Eunapios, a borbély, Ibsen drámájában az uralkodó hatalom szerint igazítja vallási meggyőződését és hitbeli állását. Vajjon olyan emberek, akik ma erre vagy arra a hitre térnek, de ha valahol lakóhelyükön — quod Deus semper avertat — a japánok lennének úrrá, holnapután a japánok vallására térnének és *Kose-no-Kanaoka* szent festményei: *makimonói* előtt borulnának térdre, oly erős támaszai lehetnek a nemzetnek és hazának? Az én meggyőződésem, hogy aki jó híve vallásának, erős és tántoríthatatlan meggyőződésében, és erkölcsi életet élő az ő vallásában: az a legjobb fia az ő hazájának.

Senkinek sincs joga azt követelni a polgártól: áldozd föl a jogokért, melyeket élvezhetsz, vallásodat! Ilyen sacrificio del intelletto, ilyen meggyőződésbeli áldozatot manapság már nem követelnek. Más áldozatokat pedig — úgy, amint a hazáért — meg kell hozni a hitért!

Igazi liberálizmus van a próféta szavában: „Mind a népek járjanak kiki a maga istene nevében, de mi is jární fogunk az Örökkévaló, a mi istenünk nevében mindörökig!“, vagy a héber költő imájában, mikor a máshitűekért könyörög Istenhez: „akik, noha rajtad kívül állót imádnak, céljuk mégis eljutni Tehozzád!“. Ilyen szellemet várunk és tételezünk föl haladott korunk előkelő gondolkozóinál. Vallásos meggyőződésében ne ingassuk meg a hívőt. A hűség egy! Hűség a családhoz, hűség a hazához, hűség a valláshoz,

hűség az Istenhez a jellemben vannak. Ha azt tanácsolja nekünk valaki, adjuk föl hitünket, hagyjuk el Istenünket, csak azt felelhetjük: Nehezét kértél, mert amit kértél, az lehetetlen. Isten azt mondotta a prófétaigében nekünk: „Vajjon elfelejtheti-e asszony az ő gyermekét, hogy ne indulna meg szíve testének magzatán? Ezek is, ha elfelejthetők, Én téged el nem felejtelek!“ És mi is úgy mondjuk! Talán az anya elfelejtheti gyermekét... mikor az meghalt, mikor lemondás hamva borult a fájdalom hűnyő zsarátnokára... talán az anya, aki elmén keresni fiának sírját kihűlt harcok színhelyén és jár érzése delejtűjét követve révületben, mint egy álmatag szobor, akadályt nem ismerve, fáradságot nem érezve, talán az anyai szeretet, mely átleng ismeretlen temetők vasrácsai között föltartóztathatlanul, mint egy lebegő szellem, talán az anyai szeretet, mely mint a galamb, csőréből itatja fiókáit, úgy a völgyből a hegyre — mint a népmese mondja — szájjában vitt vízzel locsolná életre hős fia sírján az elszáradt fűvet, azt vélve, hogy mint a fű, vagy mint a próféta víziójában a megszáradt csontok, úgy életre kelhet újra az ő meghalt gyermeke... az anya talán elfelejtheti szülötte gyermekét, magzatát, tulajdon vérért — de mi a mi Istenünket nem felejtethetjük el!

Az ilyen föltevést a hűség büszkeségével és évezredes martírium önérzetével utasítjuk el! Mi a hazának hű gyermekei leszünk a mi szent vallásunk és kinyilatkoztatott törvényünk megtartásában a jövőben is. Nem maradtunk el és nem fogunk elmaradni mások mögött a kötelességteljesítésben! Jelszavunk: a hűség! Nem, nem pusztá jelszavunk, hanem élő vezérelvünk: a hűség! Sem gondolkozásunkat, sem érzületünket megteveszteni nem lehet. Maradunk és járunk a bibliának útján hűségben Istenünkhöz és hazánkhoz.

SZÉKELY BÉLA: ÉN JÓ VAGYOK

(Északi harctér)

A fáradt ige még ajkamon dadog,
még egyre vallom, hogy én jó vagyok.

Bár kezem véres, lábam vérbe hág,
mégis hiszem, hogy szép a világ.

Hisz szeretek most is embert, állatot,
bár sorsom véres sárba áztatott.

Tenni kellett a halálra esküt,
hitem előbb az életnek felesküdt.

Szelid kezemben tilínkó most a fegyver
és dalom: drága kincs az ember.

Küldettem dícsérni földet, embert,
kit jaj! most ennen vére elnyelt.

De a véres ár felett száll a csónak:
a hit, hogy másképen lesz holnap.

Kezemben fegyver, rajtam vérpecsét ragyog.
De én jó vagyok, én mégis jó vagyok.

PATAI JÓZSEF: KÜZDELEM A GONOSSZAL

— Anyám chászid-meséiből —

Ég alig pítymallott a hajnal, mikor a kis Ábris hirtelen felébredt, egyetkettőt nyújtózkodott, aztán megdörzsölte a szemeit és álmosan körülnézett. Az ágya mellett a csupasz földön nagy mosdótál fehérlett és mellette hosszú kétfüles bögre, színültig tele vízzel. Ábris összerázkódott, mintha a hideg víz végigsiklott volna átfutott tagjain. Egy pillanatra a dunyhája alá bujt és behunyta a szemeit. De ekkor maga előtt látta, amint a mester olvassa az iskolában a nagy könyvből, az Élet Útjából: „Vég erőt, mint oroszán, hogy felkelj reggel a Teremtőnek szolgálatára, hogy te légy a hajnal felébresztője.” És arra gondolt, hogy iskolatársai talán már ott ülnek a nagy asztal körül és tanulnak és éppen ő lesz, aki szégyenszemre utóljára érkezik. No csak még egy pár pillanatig — gondolta magában — és erős leszek én is mint egy oroszán. De ekkor már lelkiifurdalásfélét is kezdett érezni. Már mióta van ébren és még nem mondotta el a reggeli imát. És gyorsan agyába furakodtak anyjának szavai, hogy ébredés után azonnal öntse le a kezeit és különösen az ujjakat, a körmök tájkát, nehogy a gonosz lélek hozzáférközzék és megszállja. Egész éjjel, hogyha a gyermek lefekvés előtt ájtatosan imádkozik, ott örködnek körülötte a jóságos arkangyalok, jobbján Micháel, balján Gábriel, előtte Ariel és feje fölött az Isten Glóriája. A kóbor gonosz szellemek hiába ólálkodnak reá a sötétben, még közeledni sem mernek az ágy felé. De a felébredés után az égi seregek visszaröppennek a magasságos mennyekebe és akkor már tisztának kell lennie az embernek és imával hozzákapcsolódni a Legfelsőbbhöz, hogy senki se árthasson neki.

Ábris fel akart ugrani az ágyából, de úgy érezte, mintha valaki lenyomta volna a fejét erős kézzel a párnához. És Ábrinak szívébe furcsa kísértő gondolatok rajzottak: Talán nem is igaz, amit anyja annyiszor mesélt neki. Talán nincsenek is gonosz szellemek és angyalok sem. Talán csak mese az egész a kis gyermekek számára, hogy tisztán tartsák a kezüket és reggelenként imádkozzanak. De ő már nagy fiú, nemsokára tizenhárom éves lesz, a „Törvény fia” és ő erős, mint egy fiatal oroszán és nem fél.

Meg fogja próbálni, felkel ma kézmosás nélkül és indul az iskolába és elmondja a többi fiúknak, hogy gyerekek, mese az egész!

Gyorsan levetette magáról a dunyhát és felült az ágyban.

Hirtelen hideg borzongás futott át a testén. Szemközt az ajtó magától kinyílt. Nem látott sem mögötte, sem belépni senkit. Csak mintha valami szellő suhant volna be a félhomályban halkan és

amint láthatatlanul az ágy felé vonult, Ábris tagjait hideg verejték öntötte el. Kiabálni akart, de akkor úgy érezte, hogy egy láthatatlan fagyos kéz reátapad a szájára. Különben hiába is kiabálna, úgyszíncs otthon senkisé. Az apja most úton van vásáron, az anyja meg ilyenkor megy csirkét vágatni a metszőhöz. És ennél a szónál úgy rémlett neki, mintha valaki hideg, éles kést tenne a nyakára. Síkoltani kezdett, de egyetlen hang sem jött ki a torkából. Aléltan hátrahanyatlott és érezte, amint

G. F. Watts : Eva

G. F. Watts : A vezeklő Éva

nyitott száján keresztül besurran a rossz szellem és megszállja a szívét, a tüdejét és egész bensejét, lefoglalja minden vércseppjét, minden idegszálát és neki azt kell cselekednie, amit a rossz szellem reáparancsol. Szeretett volna mozdulatlanul az ágyban maradni, amíg az édes anyja hazajön, talán ő segíthet majd rajta. De a szellem mintha megfogta volna belülről, felültette, kiegyenesítette és felállította.

— Vedd fel a ruhádat és menjünk ki az utcára — parancsolt reá a szellem és Ábris kényszerülten engedelmeskedett. Szinte öntudatlanul, eszméletlenül járt odakünn. Emberek haladtak el mellette szótlanul és ő nem ismert reájuk, nem tudta már a nevüket sem és nem merte őket megszólítani. Lassan a templom felé közeledett, hangos imák zúgtak feléje. Ábrist kimondhatatlan vágy szállta meg. Be akart menni, hogy ő is imádkozzék és kegyelmet, segítséget könyörögjön. De a rossz szellem belülről erősen megrántotta és hátra fordította.

— Csak oda ne! — parancsolt rá rikácsoló, ijedt hangon — csak oda ne! Nem azért szálltam beléd, hogy most oda vezess abba a házba, amelynek a nevét sem szabad kiejtenem.

Ábris nyöszörgött a fájdalomtól és lesujtottan visszafordult. Némán kanyarodott át az utcába, ahol az iskola állott. A kis tanterem ablakaiból még gyertyák halvány fénye pislogott kifelé. Benn kis fiúk ültek nagy könyvek fölé hajolva és tanulásként, mint csodálatos csalogató ének dallama szállt Ábris felé. Gyorsan odasietett az ablakhoz.

— Már megint olyan helyre vinnél, ahol ellenem törnek — szólalt meg bensejében a rossz szellem és hirtelen megrázta egész testét és hatalmas lendülettel és kegyetlen lökéssel az utca másik végére lódította.

Ábris ájultan terült el a földön. Sokáig eszméletlenül fetrengett a sárban és amikor magához kezdett térni, érezte, hogy nem tehet többé semmit. Vakon kell engedelmeskednie a szellem akaratának és várni, amíg eltávozik belőle, vagy valami szent ember erőszakkal kiűzi. Ott hevert a földön és várta a szellem parancsát. A szellem azonban nyögni, nyöszörögni és jajgatni kezdett benne.

— Elérkezett az én imám ideje! Jaj nekem, jaj nekem! Még meddig kell elátkozva bolyonganom a világban? Mikor jön az óra, megváltásomnak órája?

És odafordította az Ábris kezét egy mellette fekvő hatalmas kőszikla felé. Ábrismegfogta és könynyeden kiszakította a földből, majd hanyatt feküdve felemelte két kezével a nagy követ és magasba lendítette, míg karjai egészen kiegyenesedtek, azután teljes erejével lecsapta a mellére, hogy az ütés hangja és a mellkas kongása messzire elhallatszott és megtöltötte a levegőt, mint óriási kalapács és üllő összeverődésének zugása, miközben a szellem jajveszékelve kiáltotta a bensejében a gyónás imájának szavait.

— Vétkezétek, hűtlenkedétek, rablátk, rútságot beszélétek...

Minden szót egy-egy ütés követte a hatalmas kővel, míg Ábris ruhája összerongyolódott és csupasz melléből patakzott a vér. Az emberek összecsepegték Ábris köré és részvétellel nézték a megszállt fiú vergődését.

— El kell hívni a szent rabbit — mondotta egy őszszakállú öreg.

A szellem könyörögni kezdett.

— Jaj, ne hívjátok őt. Hísz tőle futok, az ő színe elől menekülök.

Néhány perc múlva megérkezett a caddik. Egy darabig szótlanul nézte a tüneményt, aztán halk imát mormolva hajolt a fiú fölé. A szellem feljajdult:

— Ne bánts, ó, szent, hiszen már annyit szenvedtem!

A caddik parancsoló hangon szólt:

— Mondd meg a nevedet és anyád nevét, ki vagy, mi a bűnöd és távozz a fiú testéből. Akkor én imádkozom majd érted, hogy nyugalomra lelhes és a rontás angyalai ne üldözhesselek és ne bántassanak többé.

A szellem ördögien felkacagott:

— Hát mi a te hatalmad, hogy te megmentess engem? Ezerszer tízezer rontó szellem leselkedik reám, hogy kiszálljak a fiú tiszta testéből, amelyhez ők nem közeledhetnek. És ha elhagyom ezt a biztos menedéket, akkor újra hajszozni kezdenek, gyötörnek és kínoznak, parittyába tesznek és dobálnak a világ egyik végéről a másik végére és jönnek a gonosz démonok, miket bűneimmel én magam teremtettem és arcomba csapnak és ostromoznak és kergetnek szakadatlanul. Hogyan akarnál te engem megmenteni e rettenetes sereggel szemben?

— Fogjátok meg és hozzátok a templomba — intett a caddik a körülötte állóknak. De senki sem mert a fiúhoz hozzányúlani.

— Simeon és Chájim, fogjátok meg és hozzátok a templomba, — ismételte a caddik szigorúan.

A tanítványok némán szót fogadtak és reszketve odaléptek Ábrishoz. A fiú vergődni kezdett, hánytavetette magát, hörögve, nyögdécselve, miközben a rossz lélek újra megszólalt a hánykodó testben.

— Ha kényszeríteni fogtok, hogy eltávozzam e testből, megölöm. A torkán keresztül megyek ki belőle és megfojtom.

A caddik ridegen reámordult:

— Parancsolom, hogy távozz belőle bal lábának kis ujján keresztül, hogy semmi kár ne essék rajta.

A szellem, mintha összekuporodott volna a fiú testében, nem mozdult.

— Kötözzétek meg és gyerünk! — szólt a caddik.

Simeon és Chájim engedelmeskedtek. A menet megindult. Elül a caddik, mellette az Ábrist vivő tanítványok, utánuk nagy tömeg, gyűlevész nép, férfiak, asszonyok, gyerekek.

Az elsötétített nagy templom, amelyet csak hét hosszú gyertyaszál világított meg, pár pillanat alatt megtelt. A hét gyertyát hét fehér halottasruhás öreg tartotta kezében fent a Frigyszekrény előtt.

A megkötözött fiút feltették az emelvényre a Frigy-

ládával szemben. Ábris lesütötte a szemeit, a szellem nem engedte, hogy a szent Frigylárára nézzon.

— Nyissátok ki a szent szekrényt! — riogott a caddik parancsa.

Ebben a pillanatban rettentő síkoly szakadt ki Ábris szájából.

— Irgalmazzatok, könyörüljete — könyörgött a szellem — ti irgalmasok vagytok és sajnáljátok ezt az ártatlan fiút, aki csak egyszer vétkezett, miért nem sajnáltok engem az én megbánt bűneim iszonyatos seregével, miért adtok vissza borzalmas kinzóim kezébe?

— Távozz belőle békében — felelt a caddik lágy, megindult hangon — és mi mindennap tanulni és imádkozni fogunk ezen a szent helyen te érted, alamizsnát osztogatunk a te üdvödért, kimérjük a temetőt gyertyaszálakkal és a gyertyákat a te megváltásodért fogjuk meggyújtani a templomban, a Teremtő meg fogja bocsátani a vétkeidet és örök nyugalomba fogad oltalmának szárnyai alá. Távozz békében.

— Legalább tizenkét hónapig hagyjatok meg — kérlelte a szellem. Addig nem távozhatom.

— Vegyétek hát ki a Tórákat és vigyétek körbe! — kiáltotta a caddik.

Fehér jomkípurí köntösbe öltözött és fehér átvetőbe burkolt alakok siettek a Frigylárához, kivették a szent tekercseket és a lobogó hosszú ünnepi gyertyát vívó öregektől kísérve körüljárták az emelvényt, amelyen Ábris gyötrődve vonaglott. A szellem folyton elfordította a fiú arcát a tórától és a szent körmenet elől rejtőzve, hördülve, jajongva forgott maga körül az emelvényen, mint egy meglendített elvarázsolt motolla.

Hétszer mentek az emelvény körül a Tórákkal és a szellem ereje egyre hanyatlott. A fiú nyugodtabb lett.

— Csak tizenkét napig hagyjatok — könyörgött alázatos, síró hangon.

A szent menet megállott.

— Legalább tizenkét óráig irgalmazzatok még — esedezett a szellem.

— Esküdj meg a Mindenható Istenre — kiáltott reá a caddik —, hogy tizenkét óra múlva eltávozol a fiú testéből és senkiben sem teszel kárt sem itt ebben a templomban, sem odakünn az utcán. Esküdj meg a Mindenható Istenre!

— Ó jaj nekem! — síráncozott a szellem. — Én Sámuel, Ráchel bűnös fia, én nem mondhatom ki ezt a szót. Ó ha kimondhatnám, nem volna a gonosz démonoknak hatalma fölöttem. Imádkozzatok érettem és könyörögjete megváltásomért.

A szellem fuldokolva, rángatózva zokogni kezdett és az egész templom zokogott a megindulástól és száanalomtól.

A caddik mélyen belehajtotta a fejét a Frigyszekrénybe és halkán suttogta a kimondhatatlan feloldó szent neveket. Aztán hirtelen előre fordult:

— Oltsátok el a gyertyákat és fujjátok meg a sófárokat!

A hét gyertya egyszerre elaludt és hét sófár félelmetes hangja bűgött a sötét templomban.

Minden szív reszketett, minden lélek remegett a félelemtől. Most már távoznia kell a szellemnek. Szent Isten, Világok Ura. Csak ne történjen semmi baj!

Hirtelen mintha egy vékony fénysáv villant volna át a sötétségen az emelvényről az ablak felé. Az ablak üvege megreccsent és csörömpölve hullott le a templom padjára...

*

A csörömpölés zajára a kis Ábris felébredt és felugrott az ágyából. Gyorsan a fejéhez kapott. Alom volt-e, égi látomás, vagy csakugyan csuda történt volna? Az ágya előtt még ott fehérlett a nagy mosdótál és mellette a hosszú kétfüles bögre, színültig tele vízzel. Ábris sietve fogta a bögrét, leöntötte a kezét, megtörülközött a lepedőbe, aztán elmondotta áhitattal a felébredés imáját, hálálkodva az örökké élő mindenható Királynak, hogy visszaadta beléje a lelket végtelen irgalmában.

Azután felöltözött és elsietett az iskolába, ahol társai kis kárörömmel fogadták:

— No, szorgalmas Ábris, most az egyszer te is lekéstél...

Lesser Ury : Rebeka

Lesser Ury : Rebeka

F. Goodall: Jakob und Rachel

F. Goodall: Jakob szolgál Ráchelért

DR. ENTEN MANÓ: A NŐ A ZSIDÓSÁGBAN

Echad Haam mondja igen találóan, hogy a humanizmus és antiszemitizmus két autonóm provincia. Lehet valaki a gondolat szabadságának rajongó híve, a szociálizmus tanáinak fanatikusa, az emberszeretet eszméjének lángoló prófétája; de azért az nem zárja ki azt, hogy az antiszemitizmus zászlajára föl ne esküdjön, hogy a zsidóság évezredek viharjaival dacoló eszmevárának gyűlölettel teli ostromlója ne legyen, hogy a zsidóság ellen a hazugság, a rágalom nemtelen fegyvereivel ne harcoljon.

Vádak ezreit kovácsolták ellenünk Manetho-Apis óta. Egyik vád az is, hogy a nő Izráelben mindig „alacsony állást” foglalt el, alsóbbrendű lénynek tekintetett, „teljesen jogfosztott volt”. A szociálista Bebel is a nőnek a zsidóság multjában és jelenében elfoglaló szerepéről csak annyit tud mondani: „Annak az alacsony állásnak, melyet később a zsidóknál a nő elfoglalt, egyik jele az is, hogy az asszonyok a zsinagógában még ma is a férfiakétól elkülönített helyen hallgatják az istentiszteletet és hogy az imádságba őket nem foglalják be”. Mindenesetre téved Bebel, ha azt hiszi, hogy a mi templomainkban azért imádkoznak asszonyaink és leányaink „elkülönített helyen”, mert mi a nőt nem tartjuk a férfakkal egyenrangú lénynek. Skrupulózus erkölcsi szempontok vezették őseinket arra a meghagyásra, hogy asszonyaink az imádság házában „elkülönített helyen” hallgassák az istentiszteletet.

De „hogy az imádságba őket nem foglalják be”, ez már a tudatlanság forrásából eredő állítás. Aki a zsidó imakönyvben lapozgat, épp az ellenkezőjéről lesz meggyőződve. Minden étkezés-utáni imában

kéri a Mindenhatót, hogy árássa az áldás sugaraát atyánk-, anyánkra, feleségeink- és gyermekeinkre. A három zarándok-ünnepen (a frigyláda kinyitáskor) mondandó ribbónó sel ólam kezdetén imában ekként foházkodnak: tégy, Istenem, méltóvá engem, *feleségemet*, fiaimat és *leányaimat* arra, hogy teljes és tiszta szívvel teljesíthessük szent akarodat. A hazkara h alkalmával nő-elhunytjaink lelki üdveért is zokogjuk el bánatos imádságunkat.

Nem tudjuk, honnét merítette Harkányi azt az adatot, hogy a nőnek „külömben sem volt a menyországban keresni valója, mert hisz nemcsak Mohammed, hanem a rabbik is megtagadták a nőtől a lelket”. (A holnap asszonyai, 61, 69—70. 1.) Mi úgy tudjuk, hogy „minden izraelitának van része a jövő világban” és hogy a módeh ani reggelenként való elmondása, melyben azért adunk hálát Istennek, hogy visszaadta nekünk irgalmában *lelkünket*, a nőre nézve is kötelező.

Nézzük, milyen alacsony az az állás, melyet a nő a zsidóságban elfoglalt. Egy-két a bibliából és a hagyományos irodalomból kiragadott példa be fogja bizonyítani, hogy a zsidó hagyomány a nőt nemcsak a férfiúval egyenértékű teremtesnek tartotta, hanem nem is a föld porából, hanem az embernek legelrejtettebb, legfinomabb testrészéből: a bordából alkotott lénynek képzelte. A zsidó-embernek a nő mindenkor vígasza, öröme, boldogsága volt; a szenvedés sötét korszakaiban tündöklő reménycsillaga; válságos, nehéz pillanatokban őriző angyala. A családi szentély lelke a nő.

„Béthó zó istó”. A vígasz harmatát hullató, poézissel teli szombatot a költő a *menyasszony* allegóriájába öltözteti. Ha beköszönt hajlékunkba szombatnak búbajos arája, a „*derék nő*” harsogó himnuszával ajkainkon öleljük kebelünkre. A zsidóság nem helyezkedett sohasem a kánon állás-

F. Goodall: Rachel hűteti die Schafe

F. Goodall: Ráchel őrzi a nyáját

pontjára, mely szerint „a nőt nem teremtette isten saját képmására“ (mulier non est facta ad imaginem Dei), hanem „Isten képmására teremtette őt, him- és nőnek teremtette őket.“ (Gen. 1, 27.) Azért parancsolja az ötödik ige, hogy szülőanyánk homlokát is a tisztelet örökzöld koszorújával övez-zük. Azért olvassuk a szentség törvényei között, hogy mindenki a hódolat lobogóját hajtsa meg anyja, atyja előtt. Azért köti lelkünkre a negyedik parancsolat, hogy a szombati munkaszünet eszméjének áldását élvezze „fiad és leányod, szolgád és szolgálód“. Azért mondja a Tóra, hogyha ünnep napja ragyog föl, gyulladjanak ki az örömek lángjai „fiad és leányod és szolgád és szolgálód és a lévi és az idegen és az árva és az özvegy szívében, mert az öröm serlegéből joga van a nőnek is hörpenteni.

Érdekes, hogy a rabláncok súlya alatt görnyedő Izráel ajakán mindannyiszor egy nő fakasztja a szabadság édes dalát; egy nő osztja el nem egyszer Izráel életének egeről a fájdalom fekete felhőit.

Az egyiptomi rabszolgaság sírját Mózes, Áron és Mirjam (Micha 6, 4) ásták meg. Ismeretes az a Midrás, mely szerint „asszonyaink erkölcsi tisztaságának köszönhetőek első megváltásukat és utolsó megváltásukat is nekik fogják köszönhetni“. (Hess, Rom u. Jerusalem, 2. 1.)

Haman gonosz tervét Eszter égette hamuvá. Holofernes gögjét Judith törí meg mindörökre.

Midőn Izráel gyermekeit — beszél egy szép hagyomány — Nebuchadneccar rabbilincsekbe verve Babelbe hurcolta, útjuk Ráchel özanyánk sírja mellett vezetett el. Amint a sírhoz közeledtek, keserves sírás hangjait hallották. Ráchel hangja vala az, aki fölkel nyugvóhelyén és gyermekeinek szomorú sorsa fölött zokogott. Mire az Örökkévaló megkönyörült Izráel gyermekein és imígyen szólott Ráchelhez: a te kedvedért, Ráchel,

visszavezetem Izráelt országába. Tehát a babilóniai fogság ajtajait is egy nő tárta föl.

Az emberiség megváltó eszméjét is a Talmud egy nőnek az ajkára adja. Beruria hirdeti, hogy: nem a bűnösöket kell kiírtani, hanem a bűnök gyomlálандók ki a társadalom talajából. Irgalmunk, szeretetünk szárnyai alá kell vennünk a bűnösöket is. Minden törekvésünk a bűnök forrásainak eltávolítására irányuljon.

A nő inferioritását hirdető olyan kitételekre, aminek pl. Karl Hauer, Von den fröhlichen u. unfröhlichen Menschen c. könyvének 165. és kk. lapjain előfordulnak (Die Psyche des Weibes ist an und für sich kulturlos... Sie sind intellektuell Zeit ihres Lebens Kinder u. Wilde... Das Weib hat direkt und aktiv nichts [oder fast nichts] zur Kultur beigetragen), a zsidóság soha, sehol sem ragadtatta magát. Sőt a Talmud a nőnek élesebb és gyorsabb elmét tulajdonít, mint a férfiúnak.

Abban a társadalomban, amelyben egy zsidó nő, Deborah, mintegy köztársasági elnöknő és hadvezér lehetett, hol az özanyák és prófétaasszonyok és királynők élhettek, hol a leányok örökösödési jogukat érvényesíthették, a nő nem nyöghette a szolgaság jármát. És ezek után fölötte szubjektívnek tetszenek nekünk Ágoston Péter szavai: „...a zsidók családi élete keleti maradt a legújabb időig, mely a nőt elnyomatásban tartotta...“ (A zsidók útja, 154. 1.)

A zsidóság a nőt sohasem tartotta alsóbbrendű lénynek, sőt a nő a zsidóságban mindenkoron magas és magasztos állást töltött be. „Segítő-társa“ (ezer) a férfiúnak az emberiség szebb és jobb jövőjének előkészítésében. Nekünk tradícionális kötelességünk hát az alá a zászló alá sorakozni, melybe a női nem felszabadításának ígéje van belehímezve. És ennek a tradícionális szellemnek köszönhető, hogy a nőemancipáció, a femi-

H. Schmalz : Rachel's Grab

H. Schmalz : Rachel sírja

nizmus harcosai közt annyi kiváló zsidó nő küzd az első sorokban. És csak a zsidóság szellemében járt el a zsidó nép reneszánszáért, a zsidó irodalom és művészet emancipációjáért, a zsidóság boldogságeszméjéért harcoló cionista világszervezet, midőn a maga körén belül a nő teljes egyenjogúságát mondotta ki.

FELEKI SÁNDOR: SIROK KÖZÖTT

*Tavaszi nap. A szegényes
Sírok közé mi is kerget?
Tán az, hogy a kis madárka
Legelébb itt énekelget?*

*Ide küldi a kelő nap
Első, fényes ragyogását,
Itt nő, virul legelőszőr
Tavasszal az üde pázsít.*

*Legelébb a feltelen sirt
Csókolja a langyos szellő,
Legelőszőr ide mosolyg
Az égről a báránfelhő.*

*Mi nem jutott az élőnek,
Színt, ragyogást, melegséget,
Most a tavasz adja meg s szól:
Kárpótollak bőven téged!...*

*Amodébb a boltos kriptá
Belül milyen sötét, hideg.
Kí lent nyugszik, a tavasznak
Lehelletét nem éri meg.*

*Nem érez itt színt, verőfényt,
Nem szól madár éneke sem.
Szegény halott, kí lent pihensz,
Meghaltál te kétszeresen.*

*Milyen zöld a feltelen sír,
Hogyan csillog, fénylik amott.
Nem azt, téged síratlak én,
Ó, te szegény, gazdag halott!*

Gyűjtsük össze a Mult és Jövő számaít és az év végén bekötve, hatalmas illusztrált albumunk lesz!

UJVÁRI PÉTER: CSÖNDES EMBEREK

az öreg Piszker kigombolta a kabátját, aztán a báránybőrös mellényt is és lassú megfontolásokkal kihuzta a bugyellárist. Mindenki őt nézte: a menyasszonyvezető násznagy és a vőlegényvezető násznagy, de még a vőlegény is. Ez legjobban. No, most fogja becsapni az öreg.

Rámás szakáll körítette az öreg Piszker ábrázatát. (Akkoriban még zsidószakállnak hívták azt arrafelé, csak később lett Kossuth-szakáll belőle.) Síma arca derűsen kandított ki a fehér rámából, ahogy az idegtépő nagy csöndben az atyafiságot nézte. Sejtette, hogy milyen gyanakodások keserítik most meg a szájukat. Nem szólt, csak mosolygott.

A másik öreg, a Bribran, félszemmel a fia felé hunyorított: no, Simikém, megmondtam, úgy-e, hogy ez be fog csapni minket.

Simi lehunyta a szemeit.

— Mit hunyod le a szemeidet? — förmedt rá az édes apja. Nem duchenolni akar az apósod. Hát oda nézhetsz.

Hát persze, hogy mikor valaki kiadja a hozományt, az mégis csak más ceremónia, mint a kohén áldásosztása a templomban, aminél tilalmas megügyelni, hogyan feszíti kétfelé az ujjait a kohanita. Itt éppen az a legfontosabb, hogy az ember az após ujjaira figyeljen. Simi meg is vigyázta volna, de nem volt hozzá ereje, mert tudta, hogy úgylis becsapja. Hát lehunyta a szemét, hogy semmit se lásson. Lázás ajkán egy néma sma jiszroel kóválygott; annak is azt kívánja a ritusa, hogy hunyt szemmel nézzen magába az ember, amikor az a lelkéből kirebben.

Piszker pedig most már mással nem törődött, csak a bankóival. Mindegyiket gyöngéden kisímitott, meglobogtatott, két ujj között megzörögtetett és úgy rakta azután a másíkra. Mikor már boglyának dagadt a sok bankó, az egésztest Simi felé tolt.

— No, fiam, itt a hozomány. Ketezer akkurátosan, ahogy megígértem.

Ilyesmit nem lehet csak úgy szíre-szóra elhinni. Olvasott bér, osztott konc, ez a regula. Simi ennél fogva mohón a pénz fölé hajolt és megolvasta. Egyszer csak fölemeli a fejét. Roppant elámultság terpeszkedett el hevült arcán, kínos gyanítása valami rendellenességnek, amelyet nem lehet józan ésszel megérteni.

— Ketezer — mondja ingerülten.

— No — kérdi Piszker diadalmasan —, becsaptam-e hát kendteket?

Simi bosszúsan a fejét rázta, az apja azonképen. Tele voltak ámitással, hitetlenséggel és gyanakodással. Itt valami nincs rendben. A hozomány azért hozomány, hogy annyit ígérnek belőle, amennyit lehet és annyit adnak belőle, amennyit muszáj, de annyit sohse muszáj, amennyit ígértek. Mit

jelentsen hát ez a nagy becsület? Mit akarhat ez a Piszker? Mert valamit akarhat.

— Te — súgta az öreg Bribran a fiatalabb fülébe, mikor belezsákolta a fehér halottas ingbe — én úgy éljek, hogy becsapott. Valahogyan becsapott, csak azt nem tudom, hogyan.

— Be hát — dörmögött vissza a vőlegény —, de a végére járok, még ma a végére járok.

A menyasszonyára gondolt. Abból veszi ki a titkot.

Meg is kérdezte.

— Rachele — hízelt neki, mikor magukra maradtak —, nem is tudtam, hogy ti millionáriusok vagytok. Tudod mennyit kaptam? Kétezret. Csodálkozz.

Rachele nem akart csodálkozni.

— Annyit ígért az édesapám, hát annyit adott — mondja egyszerűen.

— Hiszen az a csoda — bizonykodik Simi —, hogy annyit adott, amennyit ígért. Ez még nem egzisztált.

Rachelet sértette ez a beszéd. Megbigyesztette az ajkait és így felelt:

— Nálunk már kétszer egzisztált. A néném is kikapták a hozományukat. Mi nem vagyunk akárhik.

— Nem, nem. De azért mégis csodálatos. E mögött valamely fortély is lappanghat.

Rachele elsápadt. Kevély volt; ez a gyanúsítás felháborította. Összeszorította az ajkait, mert attól félt, hogy valami nemszeretem beszéd robban ki belőle óvatlanul.

Simi megijedt. Hiszen ő nem akarta megbántani a fiatal asszonyt. Megcsókolta a duzzogó ajkakát, amíg megint úgy mosolyogtak, mint a piros rózsa.

De a gyanu a szívébe fúrta magát, mint a tövis. Jóravaló, derék ember volt, csak az volt a hibája, hogy mindenkire gyanakodott. Nem csak hogy nem tudta elfelejteni az apósa érthetetlen becsületeségét, de megbocsátani sem tudta neki és mennél többet gondolkodott felőle, annál jobban erősödött meg a meggyőződése, hogy az apósa becsapta, éppen azzal csapta be, hogy nem csapta be.

Ebből eleinte csak kicsi surlódások támadtak. Később azonban már mérges veszekedésekre izgatódtak egymás ellen, noha nem sok okuk volt arra. Mert szerették egymást, szinte reszkettek egymásért. Rachelenak minden gondja az ember volt, ajnározta, ha otthon tartózkodott és epekedett utána, ha az üzletei után járt. Simi meg éppen rajongott az asszonyáért. Annál különbet, tökéletesebbet nem ismert.

Talán ebből a nagy szeretetből támadt az a nagy érzékenység, amely csekélyke bosszankodásokból mindjárt haragra ingerlő kázusokat csinált. Vagy természetük unszolta őket a szüntelen lázadásokra. A férj heves volt, az asszony gögös, nagy dolgokban engedékeny és kezes, mint a bárány, kicsinyekben makacs és akaratos. Az is lehet, hogy Simi nem tudta kiheverni az első csalódást

a hozománya miatt, az asszony meg az első sérelmet nem felejtette el. Akármért volt, úgy volt, hogy hol a szerelmükkel ölték egymást, hol a heves haragjukkal.

De annyira bele nem bódulhattak a haragjukba, hogy egymást féltetni megszűntek volna.

Sokszor megesett, hogy mikor legveszettebbül csattogott a házi zivatar, Rachele egyszerre csak a mellére szorította a kezét és sápadtan, könnyes szemmel kiáltotta az ura felé:

— Hát ne tedd tönkre magadat ezzel a kiabálással. Hiszen meg fog dagadni a mandulád.

— Ne törődj te az én mandulámmal — ordított Simi, mint az örült —, törődj te csak a te manduláddal. Persze, te most szeretnél berekedni, hogy vége legyen az éjszakámnak.

Rachele a fülébe dugta az ujjait és kirohant a konyhába, vagy az udvarra és Simi utána rohant és egy nagy meleg kendőt borított a vállára, hogy meg ne hűljön az istenért.

Szóval: így éltek. Boldogan, nagyszerűen. Néha ugyan azt hitték, belepusztulnak ebbe az örökös perpatvarba, de azért meg nem juhászkoztak egyikök se, mert az meg egészen bizonyos volt, hogy azok nélkül a veszekedések nélkül éppen nem élhetnek meg.

Mert az volt csak az iszonytató nagy boldogság, mikor az asszony azt vágta az ura szeme

közé, hogy ő egy nagy nimand, de magában azt gondolta, hogy jámborabb, jobb férj nincs az egész világon. Simi viszont lomposnak szidta az asszonyt és jól esett neki, hogy a rettentő szó ki-tajtékzott belőle; mást azonban meggázolt volna ezért a szidalomért. Hát hogyne, mikor ilyen irgalmatlan hazugságot költ az ő asszonyáról.

Rendszerint maguk sem tudták, miért is marakodnak, mikor nem kellene. Józan hangulataikban szégyelték bizony, hogy hajbakaptak a Riska miatt, mert hogy szög szaladt a körmébe a legelőn, vagy a felvégen lakó Heksch miatt, akiről az egyik azt mondta, hogy az égni fog a pokolban, a másik meg azt hitette, hogy jusst se, már mér' égjen, egy kis fizetéseképtelenség miatt nem szoktak égni a pokolban.

— Persze — csúfolódott az ember —, az atyádfia, hát az hogy jutna a pokolba. A Pizskereknek és Hekscheknek eksztraszobát nyitnak a másvilágon.

Jaj, de fájt Rachelenak ez a csúfolódás. Semmivel se üthetett a szívéen olyan vérző nagy sebet, mint mikor a véreit hitványította le ok nélkül. Mit akar mindig a Pizskerektől meg a Hekschektől. Jó emberek azok és bizony becsületesek is. Az se rossz ember, akinek a boltját becsúgták, hanem inkább szerencsétlen. És csak vigyázzon, nem hagy az foltot a firmáján.

Simi gondolkodott: ugyan megkövesse-e az asszonyt. Nem. Nem alázkodik le hozzá, ő kezdte a veszekedést.

Hanem azért még aznap a felvégre csörtetett, a bajbakerült Heksch Lévihez.

— Hallod-e, Lévi — torkolta meg fene mérgesen —, ha bukni akarsz, bukjal csak meg magadnak, nekünk ne bukjal meg. Én meg fogom neked mutatni, hogy mink nem megyünk bele ilyen szemtelenségbe. Hát még az éjszaka Pestre megyünk, érted? És fizetünk, érted? Briban Simon jótállására még adnak odafent valamit. És pénzt is adok, ha muszáj adni.

Az asszonynak nem mondta meg, mi célból megy föl a fővárosba. Olyan büszke az a familiájára, hogy még jobban megnőne a taréja, ha megtudná, hogy még ő is mennyire vigyázott a család jóhírére.

Rachele nagyon bánkódott Hekschék miatt. Mi lesz már most velök ezután a nagy szégyen után? És az asszony, meg a nagy lányok elbirják-e viselni ezt a katasztrófát? Legalább a lányok volnának már főköti alatt. Most milyen pártíra számítsanak?

El kellett oda menni, hogy megvigasztalja őket. És ott vidám, reménykedő arcok sugároztak feléje. Szinte leroskadtt a nagy ámulástól.

— Hát nem tudod — kacagtak azok boldogan — Simi mindent rendbe hoz. Azért mentek Pestre.

Valami szívszorogató, valami lélekszabadító meghatottság áradt meg benne torlaszkodó hullámmázzal. A szeme nedves lett, az ajka reszketett, látszott rajta, hogy büszke és boldog érzésekben

N. Sichel (Berlin) : Mirjam

N. Sichel (Berlin) : Mirjam

W. Gale : Mirjams Lobgesang

W. Gale : Mirjam hálaéneke a zsidók egyiptomi kivonulása után

fürdeti a gondolatait. Mikor aztán minden salak letisztult róluk, habfehéren fűródtak ki az érzés-áradatból.

Összekulcsolta a kezeit és halkán, meghatottan rebegette:

— Jaj, a nimand.

Nem kell ám hinni, hogy a békesség is habfehéren vonult be ezek után az otthonukba. Dehogy is. Sőt a pesti utazás miatt is összevesztek.

Amint Simi megérkezett, Rachele elébe repült, előbb megvizsgálta: nem esett-e baja a hosszú úton, aztán lehámozta róla a téli bundát meg a többi meleg bugyolát, a lábára meleg papucsot húzott, az asztalára meleg levest tálalt és mikor mindezzel elkészült, leül, elébe könyökölt, mert érezte, hogy mindjárt szétolvad nagy ellágyulásában, ha nem mondhat valamit, amivel könnyítsen magán.

— Simi — mosolygott az urára hálásan —, ha azt az én édes apám mérte volna.

Simi lecsapta a kanalat.

— Csak az apádat ne említsd — fortyogott ingerülten —, az szépen becsapott engem.

Rachele olyan sápadt lett, mintha mésszel öntötték volna le az arcát.

— Nem igaz — rivalkodott —, te tudod legjobban, hogy nem csapott be.

— Hát hiszen éppen azzal csapott be. Becsapott, punktum.

Az asszony csak nézte. És rettentő vádolás síkongott a tekintetében:

— Hát van neked lelked, Simi, hogy az én drága apámról így beszélsz?

Simi elfordította a szemét, mert ezt a vádolást nem szerette. Hanem azért inkább meghalt volna, semhogy beismerje, hogy őt nem csapta be az öreg Piszker. Ohó, valami furfangon törte akkor

a fejét az öreg, mert hiába senkise adja ki utolsó krajcárig a hozományt.

Kínos csönd borult a szobára. Némán viaskodott most ez a két ember. Rachele végre felpattant. Nyulánk termete most még magasabbnak tetszett. Fenyegető elszántság tűzelt a szemében.

— Te — mondotta szinte zokogva —, borzasztó dolgot teszek veled, ha meg nem változol.

— Itt hagysz, mi?

— Meghálnál, ha itt hagynálak.

— Te talán nem hálnál meg, ha itt hagynál?

— Én is meghálnék.

— No látod.

— De én nem foglak itthagyni. Olyan dolgot teszek, ami ennél iszonytatóbb. Ide hallgass, Simi. Esküszöm neked, ha még egyszer meg fogod bántani az én drága apámat, akkor esküt teszek, de egy rettenetes esküt, hogy te nekem levegő vagy. Érted. Levegő.

— Hát legyek neked levegő. Attól én még nyugodt lehetek, még enni, inni is tudok.

— De milyen evés lesz az és milyen ivás lesz az, az én ellenségemnek legyen mondván.

— Hát mit fogsz tenni?

— Hallgatni fogok, azt fogom tenni. Megnému-
lok, azt fogom tenni. És te megbolondulhatsz és én is megbolondulhatok a nagy némaságomtól, de én azért mégse fogok hozzád beszélni. Soha, de sohase, érted-e? Ha egyszer megesküszöm rá, hát úgy lesz.

Simi egy percre megrendült. A rettenetes jövő megborzongatta. De aztán csak nevetett. Ostobaság! Ez csak olyan asszonybeszéd. Már hogy őt csak levegőnek nézze az asszony! És hogy soha többé ne is veszekedjen vele! Szépen nem veszekszenek. Hiszen a házasságnak ez a zamatja.

De azért egy ideig békén hagyta a Piszker-

familiát. Nem ócsárolta, bár ez a megtartóztatás nehezére esett. Nem is bírta ki sokáig. Egyszer megint csak kitört belőle a régi gyanu:

— Mégis becsaptatok.

Rachele szó nélkül kifordult. Simi diadalmasan utána nézett. No, úgy-e, nem mersz meg esküdni.

De bizony mert az. Meg is esküdött rá, hogy az urával soha többé nem fog beszélni. De már az esküt is csak némán zokogta el magában.

Furcsa csönd ereszkedett a házra. Az ember mindig úgy érezte magát benne, mintha a füle csengene. Eleinte csak nevette Simi az asszony szóval duzzogását, de aztán nyugtalankodni kezdett miatta. Úgy megszokta a zsörtölését, mint ebéd után a fekete kávé. Hiányzott neki és a hiánya gyötörte, borzasztó szomjúsággal epesztette. Vigasztalta magát, hogy majd megszólal, de az bizony nem szólalt meg. Simi erre elhatározta magát, hogy majd megtöri ő a nagy csöndet. Megtette. Valami egyoldalú veszekedést kezdett. Kiabált, csattogott. Nem volt az igazi veszekedés, nem is élvezte igazán. Az az igazi élvezet, mikor kettő veszekszik.

Így ment ez hónapokig. Simi valami kitalálhatatlan csodát várt, abban bizakodott. Az majd megoldja az asszony nyelvét. És hogy erre hiába várakozott, gonosz sugalmakat csöpgtetett az ördög a fülébe. Szívtelen ez a Rachele. Hiszen látod, hogy meg tud téged gyötörni. Persze, ő nem szenved, ő nem érzi semminek se a híját, mert te bolond módra mindent kiordítasz magagból.

— Úgy, drágám — nevetett keserűen —, neked jól esik, ha én kiordítom a tudómet, de te nem gönnölsz nekem egy kis mulatságot. No hát, várj csak. Majd leszek én is egy csendes ember.

És oda állt az asszony elé.

— Hallod-e, Rachele — fenyegette —, egy napig várok még. Én jól akarok élni, nem mint egy kutya, aki hiába ugat. Én boldog akarok lenni. Én érezni akarom, hogy feleségem van. Hát holnapig várok. Ha addig meg nem szólalsz, úgy éljek, hogy én is megesküdök. És te is leszel nekem egy nagy levegő.

Rachele elsápadt. Mi lesz velük, ha ez a bolond ember a példáját követi. Egész éjjel viaskodott: engedjen-e? De hogy engedhetne, hiszen meg esküdött.

És elmúlt a huszonnégy óra és Rachele néma maradt.

Simi az asztalra csapott. Megesküdött.

A boldog házasságnak vége szakadt.

Csendes ház lett a házukból. Egy holt tenger, amely nem hullámozik. Nincs is igazi élet abban.

Sokat szenvedtek a fogadalmuk miatt. De konok természetük kitartásra ösztökelte őket. Csak úgy szerették egymást, mint azelőtt, az asszony minden gondját az urára pazarolta, az meg minden gondolatával az asszonyt becézte. De nem veszekedtek.

Igaz, hogy idők során abba is beletanultak, hogy lehet szó nélkül is veszekedni. Szemmel marakodtak, hegyes törön vergődő mosolyokkal, síkonganézésekkel. És ők megértették egymást és így csatáztak.

De azért érezték, hogy nem ilyen az igazi passzió. Sokszor tíz esztendő adott volna érte az ember, ha szavát vehette volna az asszonynak, az meg minden földi üdvösségét adta volna cserébe egy hangos szóért, amely haragosan szakadt volna le az ura ajkairól.

Hiába, az eskü kötötte őket és hallgattak. Nagy híre lett a csendes háznak és az emberek azt mondták: példás élet folyik abban a csendes házban. Micsoda nagy szeretet az, amely így tud hallgatni. Nem dalol, igaz, de nem is káromkodik. Már pedig ez az igazi!

Csak ők érezték e szörnyű szótalanság okát, de elviselték, mert magukra vették.

Multak az esztendők, Simiből szép öreg ember lett, Racheleből szép öreg asszony. Az egymáshoz való szeretetük megmélyült, bensőbbé lett, szinte határtalanná. De mogorvábbá és türelmetlenebbé is tette őket az öregség. Minden csíp-csup dolog miatt megbosszankodtak és a tekintetük többször veszekedett, mint azelőtt.

Egyszer aztán Rachele ágynak esett. Nagy beteg lett és Simi az ágya mellett ült éjjel-nappal és belecsókolta a lelkébe a legédesebb vallomásokat, szép fehér, ezüstszerű vallomásokat.

Rachele néha mosolygott, de csak néha. Legtöbbször mosolytalanul nézte az urát. Valami nagy bánat borzongott a homlokán, a szemében irtóztos szemrehányás sötétkedett.

— Hát van lelked hozzá, hogy így elbocsáss magadtól? Hát nem tudod, hogy nem lesz nyugtom a sírban, ha az a sok keserű szó, amit neked szántam, belém fagy? Hát elmenjek és egyszer se vághassam a szemed közé, hogy rossz ember voltál.

Simi szinte megőrült e néma vádolástól. Egyszer aztán nem bírta ki tovább és a rabbínushoz rohant, hogy oldja fel az esküje alul.

A rabbi feloldotta és ő haza rohant és boldog volt, mikor az agyában káprádzott a gondolat, hogy milyen gyönyörűsége lesz szegény asszonynak, ha egyszer utóljára kiöntheti az epéjét. Azt a drága, édes epéjét.

— Rachele — rontott be a szobába —, drágám, életem, beszélhetsz. A pap feloldott az eskünk alul.

Rachele ráemelte megtört tekintetét. Már nem volt abban igen tűz, csak egy kis sápadt lángolás, aminő a mécsé, mikor halotttért égetik. De ahogy az ura hangja feléje ujjongott, mély lélekzésre feszítette halódó erejét. Különös fény ömlött el sápadt arcán és valami rebbenkedő indulat billeget barázdái között, mint a szárnyaszegett madár. Aztán egy vad, vad sóhaj hördült ki belőle. Hát leoldották róla azt a nagy kötést! Hát mégse kell némán belezuhannia a néma halálba! És ami a

lelkét nyomta, amit egy bolond eskü az egész életre gonoszul beléje dermesztett, azt most kivetheti magából, az egész nagy tűzzivatart rázuhogtatja erre az emberre, aki annyit vétkezett ellene és aki annyi jóval halmozta el.

Az ember az ágya szélére roskadt és nézte az asszony arcán a bosszantó viaskodást. Félt, hogy beszélni fog és félt, hogy hallgatni fog. Nem bánja, legyen engesztelhetetlen, csak veszekedne már.

Az asszony eltorzult arca kisímul. Sápadt ajkán egy mosoly reszketett szégyenlősen.

Simi alázatosan lehajtotta a fejét.

— Hát mondd már, drágám — rimánkodott —, mondd, hogy egy senki vagyok. Hiszen igazad van.

Az asszony reszkető keze feléje tapogatott. Mikor az ura kezére rátalált, kis ökle fázósan a tenyerébe gubbaszkodott. Aztán előreszegte a fejét és kínos erőlködéssel az ura felé fordult. Nagy könnyek gyöngyöztek ki a szeméből és súlyos permeteggel az ajkáig hallottak. És az ajka megnyílt, mint a fonnyadt virág, nem életre, hanem haldoklásra.

— Úgy? Úgy? — rebegte és az arca átszellemült. Az voltál? Nem igaz. Drága voltál. Azért is. Azért is.

Többet nem beszélt. Kiveszekedte magát.

Jochebed, die Mutter Moses'

Mózes anyja, Jochebed

ÚJ HÉBER KÖLTŐKBŐL

EL. LADIER: ¹ A KORONA

...S a sujtott, szétszórt, agyongyötrött nyájnak Imái, könnyei az égbe szállnak.

S följebb-följebb lebegve szállanak,
Mint kis galambok, búsan, bátyatag.

Fönt angyalok nyitnak ajtót, kaput:
Jertek, csak jertek, szabad im' az út.

És imaszálakból, fénylő kristálykönnyből,
Sóvárgó vágyból, drága reménygyöngyből

Tündöklő, káprázó koronát szőnek
A mindenható örök Teremtőnek...

De arcuk hirtelen hogy elborul!

Kezüik mért reszket? Szárnyuk lekonyul?

Majd földre hull a fénylő korona,

Tán megrendült a világ oszlópa?

A mennyboltot gyászfelhő üli meg.

Az égi család reszketőn remeg,

A koronán im' piros, véres foltok,

Vérből, mit ember gyilkos keze ontott,

Atyák és fiúk, ifjak s vénék vére,

Mély vízként ömlött Halál mezejére.

S a koronából hull csepp csepp után,

Mig patakká nőtt az ég kapuján,

Piros patak a fehér partokon,

Belőle rettegés száll s borzalom...

Sírtak az angyalok s hulltak a könnyek

A koronára, mit Istennek kötöttek

S a könny elvegyült özvegyek könnyével,

Árva-sóhajjal, áldozati vérrel...

S vitték némán a véres koronát

A Trónushoz a felhőbolton át

És átadák az ajándékot sirva,

És sírt az Isten, sírt a szent Sechina...

EL. LADIER: HÁZAM ROMJÁN...

Házam romján, házam romján

Állok némán, hallgatag,

Bolygó árnyak, bús emlékek,

Halkan felém rajzanak.

Kihült szemek üregéből

Néznek reám szótlanul.

Feketében, romok között

Multam gyászban elvonul.

Romok alatt eltemetve

Erőm romjai nyugszanak,

Házam romján, házam romján

Állok némán, hallgatag...

¹ El. Ladier, a kiváló galíciai héber költő, aki az orosz invázió elől Budapestre menekült, nemcsak héberül, hanem német nyelven is írja verseit, amelyek különböző budapesti és külföldi német lapokban jelentek meg.

BÁLINT JENŐ: A TIZEDIK

opogtak.

Előbb félénken, bátortalanul, aztán mind erősebben és mind határozottabban. Nem lehetett tovább eltitkolnom jelenlétemet.

— Ki az?! — kiáltottam fel idegesen ágyamból.

— Ön, Grün Lipót, a harmadik emeletről...

— Grün Lipót?... a harmadik emeletről?...

— A... a cukorspárgaügynök, igen. Szíveskedjék uraságodnak az ajtót kinyitni...

— Eszem ágában sincs, Grün úr, a harmadik emeletről. Agyban vagyok. Fekszem. Nem is fekszem, alszom.

— Ne tessék rossz néven venni, sürgős a dolog — hallatszott kérőn, de egyben türelmetlenül a mély férfihang s a hanghordozásban volt valami, ami már majdnem parancsnak tetszett.

Ingerülten szóltam az ismeretlenhez:

— Nekem nem sürgős, Grün úr. Nekem feküdni, sőt aludni a legsürgősebb ebben a pillanatban. Nekem az a legsürgősebb, hogy ön, Grün Lipót úr, a harmadik emeletről, elmenjen az ajtó elöl és ne akarjon erőnek erejével kihúzni az ágyamból! Ajánlom magamat. A vízszíntlátásra!

Idegesen dobtam át magam a baloldalamra.

— Uram, — nyöszörgött Grün úr — a lányom meghalt...

— Békés pihenőt neki. Méltóztassék ezt bejelenteni az illetékes hatóságnál... én nem tartom nyilván a halottakat. Különben, még szellemes sem akarok lenni, Grün úr. Aludni akarok. Már alszom is. Már meg is haltam, én is meghaltam, Grün úr! Majd holnap. Holnap föltámadok.

Kis csönd állt be köztünk és én már-már megkönnyebbülten fellelegzettem, mikor egyszerre újból megszólalt, síri vontatott hangon, de józanul, nem szentimentálisan.

— Ugyebár... ön... zsidó-ó-ó...?

— Ühüm — nyögtem szomorúan a paplanomba.

— Ú-ú-gy.

Elhallgatott. Most már aztán igazán nem értettem, mit akar tulajdonképp. Idejön az ajtó elé, hogy megtudakolja a vallásomat? Mi ez? Ezért nem hágy aludni, ez az a halaszthatatlanul sürgős dolog? Már csaknem ordítani akartam dühömben, mikor újból megszólalt, hangjában az átszellemültség templomí ízével.

— Úgy ön a tizedik. Szíveskedjék felfáradni a harmadik emeletre...

— Nem fáradok.

— A minjan ön nélkül nem teljes. Ön zsidó, még csak kérnem sem szabad. Vétek lenne így esetben. Siessen, hogy megadhassuk a halottnak azt, ami a halotté, harmadik emelet 18. Várjuk.

Szólt és elment.

Még hallottam ütemes lépéseit a lépcsőházban, ünnepélyes, majdnem ájtatos eltávolodását az ajtó

rácsáról és szinte láttam fakó, csontos arcát, mit körülkoszorúz ama ismert, fekete szakáll... Az első eltökélt érzésem az volt, hogy kérlelhetetlen maradok s egyébként is — úgy marasztalt az ágyam! Langyos melegével körülbástyázta a testem, ringatott, átölelt, meséket dúdolt. Ó, én az ágyam mindig nagyrabecsültem, általa jónak, ártatlannak, benne nagyrahivatottnak éreztem magam... De minden illuzióm szertefoszlott már az első cipőbefűzés alatt. Minek elhagynom őt, ki, ha hazugul is, de édes ámitásokkal fűszerezi az életem röpke pillanatait?...

Biblikus profiljával azonban minduntalan Grün úr állt elém, kökemény szomorúságával arcán és szívében, melynek már könnye sincsen... Keserű szív: fáradt, kiégett katlan, melynek hűspáncélja mögött évezredek fájdalma búsong — megyek, megyek már bús tizediknek. Ó, a szívem nehéz s idegesen ugrál, mint aki fél... Gyerekkoromban, vízsga alatt éreztem ezt. Harmadik emelet 18... Istenem, csak valami otromba gikszer el ne kövessék, a kalapomat, az istenért, nehogy lekapjam, tisztelettel és illemtudóan... A világot, csak el ne áruljam valamiképp, hogy tőlük, magamtól, milyen távol estem...

— Jónapot kívánok...

Néma, kérdő arcok. Köszöntésemet senki sem fogadja. Az első baklövés, mindjárt a küszöbön. Szomorú, szomorú, szomorú interiőr. Egy asszonyalak sámlin. Mozdulatlanul, előrejtett fejjel, kendőbe pólyáltan, mint valami élettelen holmi. Csak később veszem észre, hogy az a fekete, élettelen kendő sir... Csendesen, lassan, állhatatosan. A férfiak komolyak, szótlanok. Mindennapi arcok, az ellágyultság, a megilletődöttség szikrája nélkül. Színtelen, meggyőződéses zsidófejek. Sírní: sírní bűn. Nincs öröm és nincs szomorúság. Csak imádság van s az imádság is Érte, kinek neve dicsértessék mindörökké... ez van az arcukra írva.

— Kezdhetjük — mondja az egyik németül. Egy óra ketyeg a két polituros ágy közt falon. Az ablakokon csipkefüggöny, mögöttük egy kisleány arca néz be kíváncsian a gangról.

Imádkozunk. Én: nézem az elém helyezett imakönyvet, a furcsa, a misztikus arabeszkeket. A kílencek énekelnek, fohászkoznak. Néha, lopva fölnézek az arcukra, a remegő szakállukra. Aztán arra gondolok, hogy róla, kiért most itt vagyok, csak azt tudom, hogy Grün Lipót cukorspárgaügynök lánya volt és — meghalt. Milyen lehetett az arca, a haja, a szeme nézése... Voltak-e vágyai s voltak-e bágyasztó beteljesülései? Mosolygott-e s milyen volt, mikor szemérmesen lesütött szemekkel hallgatta egy túlárado szív vallomásait? Mi lesz: az el nem csókolt csókjaival és mi: a szent remegésekkel, melyből, mint új nő, mint új anya emelkedik vala föl, ha megmarad, ha él...

Hová, mivé lesznek az életek, mik életre nem kelhettek általa s mivé pazarlódik az erő, mely számára élni és küzdeni rendeltetett? Hová, mivé?

Sír, zokog a fekete fejkendő a föld fölé borultan s bűg, bűg az ájtatos kórus, jámborul, magát megadottan. Egy fogasról rám kandikál egy másli lánykalap, két kalaptűvel áttűzve bársonyán. Mintha szemei volnának s mintha engem nézne ezekkel a nagy-szép megértő szemeivel.

Lent, az udvaron, két nehéz kocsi kerék zördül. Hirtelen megzökken s nyomban utána egy régi pesti valcer melódiája zendül egy ócska verkléből...

— Pszt, pszt — hallatszik s a legfrissebb ütemnél nagyhirtelen megáll a verkliszó... Csönd, süket csönd támad. Az udvaron két nehéz kocsi kerék zördül, mintha halottat vonszolna, fehér, ifjú halottat, a szomorú házból...

SZÁSZ MENYHÉRT: BETEG

Reá a hóhegyek vigyáznak,
A glejscerek, a zöld fenyők...
Már elhervadtak rég a nyárnak
Virágai, a zöldelők...

Egy kormos vonat vitte messze
S még nem volt hozzám ily közel
A kisvárosban nyugta lesz-e?

Aranyhomok hulljon útjára
A síkos járdán fátyolul
Ha elsíklana csöpp bokája,
Becéző versem ráborul
Pílóta lennék, odaszállnék
Igy csak madárral üzenem
Ezer vihar közt, rátalálnék.

A szívem söprí ott az útját
Ha sétálgat a térzenén,
A könnyem adja vize kútját
És rám is gondol... érzem én.
Ha kertész lennék, öntözném őt
Nekem viruljon e virág!
Sápadjanak a bámész nézők.

Ki ott jár, egy-két tiszt és polgár,
Két-három átlótt szürke tiszt,
Ki rég a másvilágon volt már
(És hull a hó, mint sűrű liszt).
A bókjuk megkerüli árván
S ő kék szemével búsan int:
„Igen, Galiciában járván...”

A kisváros becézi gonddal,
Ablakját szél nem zörgeti
Tisztek kerülík fényes gombbal,
Ő korcsolyáját csörgeti.
S a fényes nap kacag reája:
Majd meggyógyít az új tavasz,
Te gyönyörű, dalok-leánya.

LEVÉL A HARCTÉRRŐL

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

ellékelten szíves rendelkezésére bocsátok néhány fényképet, melyeket az itteni érdekes életről készítettem.

Husvétünnepet megelőző hétfőn az egész városka furcsa képet öltött. Miként nálunk, midőn zászlódíszot ölt a város és szőnyegekkel tarkítanak ablakot, erkélyt, itt is díszet öltött e keleti stílű városka. Mintegy varázsütésre vagy titkos jelre, kivétel nélkül minden ház ablakára, erkélyére kiraktak minden képzelhető ruhát.

Kilógatták a selyemkaftánt, csipkés női fehérneművel együtt. Drága ruhák, rongyos ruhák, női, gyerek- és férfiruha vegyesen a legbizarrabb látványt nyújtották. Minden megmozgatható kikerült az utcára szellőztetés és porolás céljából, a városon áthaladó patak hemzsegett a belémártott különböző bútordaraboktól és az azokat megmosni szándékozó nőktől és gyerekektől.

Ez összevéve husvétünnep takarítás nevét viselte.

A zsidó husvét előnapján érdekes vallásos szokást volt alkalmam megfigyelni. A templom tövében máglyát raktak, ahol a nap folyamán minden

J. Vernet: Juda und Tamar

J. Vernet: Juda és Tamar

Vor Pessach in Działoszyce

Husvétí tisztogatás Działoszyceben

hívő megjelent és belévetette a kovászos és kovásztalan kenyérből, söprű (toll) és kanálból (leginkább bádóg! kanál) álló csomagot és elmondva a megfelelő imát, hazatért.¹

A mellékelt képek egyikén jó megfigyelés mellett észrevehető az elégetett kanalak töredékei. De a legkedvesebb, amikor a máglyát pajkosan hancurozó gyerekek veszik körül, még pedig felekezeti különbség nélkül.

Különben igazán megható az az áhítat és ünnepélyesség, amellyel ezek a szegény, elnyomott emberek a zsidó szabadság ünnepére készülődnek. Nem is szólván arról, hogy a mai nagy drágaság mellett bizony nagy ára van minden ünneplésnek, hát még a pészachnak, amely a béke boldog idejében sem volt olcsó mulatság.

Działoszyce, 1917 ápr. 12. *Bleier Sándor*, mhgy.

¹ A „chomec” elégetése közös máglyán a templom udvarán, vagy másutt némely régi községben nálunk is szokásos. A kanál legtöbbszörre fakanál, amelybe a pészachot megelőző estén a „bedikasz-chomec” (kovászos maradékok keresése) alkalmából kis tollseprűvel összegyűjtik a hátrahagyott kenyérmorzsákat, aztán rongyba vagy papírba göngyölik és másnap elégetik (biur chomec). Az ima, amelyet akkor elmondanak, a kovászos tilalomról szóló benedíkción, amelynek alkalmával egyúttal kijelenti a hívő, hogy amennyiben még tudtán kívül valami kovászos maradék volna birtokában, azt megsemmisítettnek és porhoz hasonlóknak tekintí. (*Szerk.*)

DR. MOLNÁR ERNŐ: A JIDDIS IRODALOM FEJLŐDÉSE

jiddis nyelv, mely *Morris Rosenfeld* és *Salom Asch* neve alatt vonult be a nyugateurópai literatúrába, hovatovább elnyeri a teljes irodalmi recepciót. A jiddis írókat, még nem is oly régen, a héber irodalom rova-
taiba könyvelték el és a legkiválóbb zsidó novellista, *Perez*, a héber irodalom díszeként szerepelt. Az éledő irodalmakban általános jelenség ez: a művelt elemek idegenkedése a népnyelvtől, melyen még túlon túl érezhető a föld szaga és az alacsonyabb néposztályok tónusa s melynek jogait kezdetben csupán pár lelkes irodalmár hirdeti. A XVIII. század közepén a latin és francia klaszikusokon nevedett magyar úr még körülbelül imígyen alig tudja elképzelni a pórok nyelvének irodalmi jogait és nagyjában ez a párhuzam teszi érthetővé a meglevő idegenkedést a jiddissel, az alsó zsidó néposztályok köznyelvével szemben is. Am a világháború kataklizmájának kiszámíthatatlan következményei között szerepel a jiddis nyelv megbecsültetése, első-sorban: politikailag, amennyiben a lengyelországi lakosság tíz százalékát kitevő zsidóságot jiddis anyanyelve, mely lényegében: német, a szláv ten-

A kovászos maradék (chomec) elégetése a templom előtt Działoszyceben
Das „Chomezverbrennen” in Działoszyce

ger közepett, a germánság pionírjává teszi. És a politikai szerep, melyet egy népnek szának, irodalmára is rávetíti az érdeklődés fényét, irodalmára, melyben lerakódnak a nép érzései, lelke, gondolatai.

Jiddis irodalom? *Rosenfeld* proletár költészete és *Asch* gettódrámái villannak fel e fogalom hallatára az európai literátusok lelkében, de az epikus prózának: a novellának a képviselői: *Abramovicz*, *Sólem Aléchem* s legnagyobbuk: *Perez*, kiket a szeszélyes világhír nem kapott szárnyra, csak a benfentesek előtt ismeretesek. Holott mindezek a nevek a már kivirágzott jiddis irodalmat jelezzik, nem szólva arról, hogy a jiddis literatúra magasabb színvonala már a XIX. század elején veszi kezdetét, a „haszkala“, — zsidó felvilágosodás, — mozgalmának korában és nem említve, hogy *Süsskind vom Trimberg*-gel ennek az irodalomnak végső gyökérszála a középkori *Minnesängerek* költészetébe bogozódnak. Am *Süsskind* után aszszonyi imádságoskönyvekben, a „Könyörgések“-ben, (*Techina*), a kedvelt bibliai legenda-könyvben: a „*Ceeno u-reeno*“-ban. némi szórakoztató irodalomban és *Glückel von Hammeln* korfestő memoirjaiban pihen el irodalmilag a jiddis nyelv hosszú századokra, — még a felvilágosodás korában is, a héber nyelv primátusa mellett, szerény másodszerepet töltve be. Másodszerepet, — mert a jiddis

Ruhaszellőztetés Pészach előtt Dzialoszyceben
Kleiderlüftung vor Pessach in Dzialoszyce

a XVIII. században még pallérozatlan népnyelv, mint e korban például még a balkáni nyelvek. A XVIII. század végén indul meg Nyugaton — Németországban — az új, zsidó irodalom, melynek nyelvén, a hagyomány alapján, a héber lesz. A XIX. század közepén aztán a Keleten — Oroszországban — a népnyelv, a jiddis is irodalmi nyelvvé emelkedik.

És ezen a nyelven zengenek a jiddis irodalomnak eme — már életükben klasszikusoknak tisztelt — háborús halottai: *Abramovicz*, *Sólem Aléchem* és *Perez*, kiknek írásai alapján most megkíséreljük: megadni e fiatal irodalom tónusát. Az orosz gettókról mesélnek ők, e gettók lakóiról, nyomorukról és szenvedéseikről, apró kicsínyességeikről és nagy-szerű extázisaikról, — hol lélekbemarkoló szomorúsággal, hol irónikusan: de mindig európai értelemben vett irodalmi nívón. És úgy tekinthetjük írásaikat, mint üzeneteket, melyek kóvályogva és szomorúan emelkednek fel az orosz gettók levegőtlen zúgaiból, hogy lélekszorító, bánatos híreket hozzanak szabad, modern társadalmak felé.

*

A XVIII. század végén, a XIX. század elején, a nemzeti feléledések korában, a nemzeti irodalmak ujjaéledésének idején ébredt fel tetszhalott

Gyerekek a „Chomecmáglya“ körül Dzialoszyceben
Kinder vor dem Chomez-Scheiterhaufen in Dzialoszyce

mivoltából, középkori ájultságából a zsidó szellem is; az a szellem, melyen belül egy még az ó-korban megindított kultúra árama keringett megszokottan és változhatatlannak-hitten, de amely szellemről a többi Európa megállapítottak vélte, hogy amióta legnagyobb értékeit — a szentíratokban — kifejezte, hivatástalanul és céltalanul pang és halódik. A keringő életerő azonban nem tagadható le és a zsidó szellem újjáéledése a XVIII. század végén *Németországban* valóra is válik. Ott, Berlinben, élt *Mendelssohn*, kinek nevéhez ez újjáéledés megindítását fűzik; ekkor élnek: *Goethe*, *Schiller*, *Lessing*, *Kant*, egész Európát a francia enciklopédisták szabadelvű eszméi hatják át, ekkor uralkodik Ausztriában *II. József*, Poroszország királya pedig a szabadszellemű *Nagy Frigyes*. Íme, előttünk a kor, melyet a friss szabadelvűség eszméi fűtenek át s melyben ily nagy szellemek élnek. Eképen érthető meg csupán, hogy a zsidó szellem — tartalmának már már reflexszerűvé váló áramából — megújodhatott.

Azonban ez az irány, mely a zsidó irodalomban *haszkala* — felvilágosodás — néven ismeretes, nem egyidőben terjedt el Európa zsidósága között. Sőt, nem is terjedhetett el egy és ugyanazon időben, amint az *aufklärismus* sem terjedt el Európa minden részében egyszerre. E mozgalom hullámai csak lassan gyűrűztek a Kelet, azaz *Oroszország* felé s így lassan jutottak csak el a keleteurópai zsidóság körébe.

A nyugateurópai zsidóság felvilágosodása azonban, tekintve aránylag csekély számukat és tekintve, hogy nem éltek együtt nagy tömegekben, az asszimilációra, vagyis a nyugateurópai kultúra teljes átvitelére vezetett, ahelyett hogy e felvilágosodás a zsidó kultúrmagot tartotta volna meg s azt a modern eseméssel megújította volna, amint *Mendelssohn* és társai ezt gondolták és amire a zsidó receptív képesség évezredek át képesnek bizonyult. A nyugateurópai zsidóság *aufklärismusa* tehát asszimilációval, a zsidó egyéniség feladásával s így a zsidóság szempontjából majdnem tisztára csöddel végződött.

Nem így azonban Oroszországban. A francia forradalom eszméi az orosz tömegeket — a XIX. században — csak lassan-lassan hozták erjedésbe s így mikor ez erjedő eszmék egyidejűleg a zsidóságba is behatoltak, nem kellett attól tartani, hogy mint Nyugaton, oly kifejlődött mintákat fognak maguk előtt találni, melyeknek látása a saját útjukról letérítené őket, bár természetesen, — mint Nyugaton, ahol ugyan érthetőbb volt, — az átmeneti kor alatt a vallási asszimiláció (azaz: az áttérés) révén Oroszországban is nagy vérvesztéseket kellett a zsidóságnak elkönyvelnie. De a Keleten ez a veszteség nem okozott nagyarányú veszedelmeket, mert a zsidóság, már a kormánypolitika következtében is, nagy tömegekben volt együvé koncentrálna s így a kohézionális erő jobban érvényesülhetett. Továbbá az elnyomást

is a népkonzerváló tényezők közé kell sorolnunk. A velük való elbánás illusztrálására elegendő arra a tényre utalni, hogy I. Miklós cár nagy szakállukat erőszakkal lenyíratta s hosszú kabátjaikat, e konzervatív viseletet, kozákokkal rángatta le róluk. A nagy tömegek összetartó ereje tehát, a kultúralatlan orosz miliő, továbbá az üldöztetések és a szenvedés, mely a zsidóságot már a középkor gettóiban és nyomorúságaiban is összekapcsolta, ezek azok a főmotívumok, melyeknek következtében a XIX. század közepe táján fellépő orosz s a nyomában támadó orosz-zsidó *Aufklärung* az oroszországi zsidóság tömegeit lényegükből kiforgatni nem tudta.

*

A nyugati zsidó felvilágosodás „hivatalos” nyelve a héber, az ősöknek, a bibliának, továbbá a kor tudományosainak és műveltjeinek a nyelve volt, noha a nép tömegei nem a szent nyelvet beszélték, hanem a XII–XIII. század óta egy közepfelnémet idiómát, mely náluk külön jellegzetes veretet kapott, a *jiddist*. De amint a szintén e korban feléledő baikáni irodalmakban, például a románban, látjuk, — a műveltek, a rajongók eleinte irtóznak a *profanum vulgus* tónusától, a tősgyökeres népnyelvtől s mint a román irodalomban is csak a XIX. század közepe táján lép teljes jogaiba a népnyelv (egy eladdig használt, a nép előtt érthetetlen műnyelv helyén), — a nyugati zsidó felvilágosodás is az évezredek-megszentelte nyelvhez, a bibliás héberhez tért vissza, a köznép jiddisét mélyen megvetve és lenézve. Félévszázaddal később az orosz-zsidó felvilágosodás szintén ily irányzattal kezdődik: megvetése a népnyelvnek és a héber egyedüli használata. De míg nyugaton a fejlődés gyors tempóban az asszimilációba (a másik végletbe) csapott át s az asszimilálódott zsidóság központi gondolkörévé új kultúrája lett s így maga a héber is csak műéletet élt, a népnyelvre pedig a kifejlődés lehetősége elveszett, — Keleten a népnyelvnek, a jiddisnek is sikerült jogait kivívnia és irodalmi nyelvvé emelkednie.

*

A XIX. század közepén kialakuló jiddis irodalomnak jellegzetes vonása a héber és jiddis egymásmellett törtétele. A felvilágosodás korának hipnózis alatt állva, a hébert magasztalva s a jiddist megvetve, az írók alig-alig mernek, sőt szégyellenek jiddis nyelven írni. Holott ha akartak a népre hatni, — amint éppen ezt akarták, — csak ezen a nyelven közeledhettek feléje. E gondolat állandóan ott settenkedhetett tudatuk közzöbe alatt, valamint az a másik is, hogy a beszélt nyelv kifejezéseinek tudatalatti utórezgése s értelembeli *nuance*-ai más nyelven (ez esetben a héberen) veszendőbe mennek. Érdekes feljegyzések vannak e nyelvproblémáról *Frug*-nál, egy jelentékeny jiddis poétánál, *Ábramovics*-nél, ki a jiddis elbeszélők első klasszikusa s *Perez*-nél, a legnagyobb jiddis novéllistánál. Val-

lomásaik szerint restelhatték a jiddis nyelv tónusát, — a kofák, a dajkák, alsóbbrendű emberek nyelvét s nem irodalmi kifejező eszközt láttak benne. S érzésük annyiban természetes is volt, mert épp nekik kellett ezt a nyelvet irodalmivá faragniok. *Frug* említi is, mily nehézségeken ment keresztül, míg a vadóc szavakat a verslábak ritmusába belesztergályozta. És a szemlélőre érdekesek e vallo-mások: Látjuk a vajudasokat, melyekkel egy nyelv az irodalomba lép. S e nyelvprobléma ma is tart; a külön úton haladó modern héber irodalomnak veszedelmes vonzóereje van a jiddis írókra, kik műveiket sorra vagy lefordítják héberre, vagy lefordíttatják. Talán a héber nyelv történeti folytonosságára gondolnak ezek az írók, a héber nyelvére, mely Palesztinában napjainkban éled ujja, melynek történeti jogai vannak, — míg a jiddis csupán egy európai járulékn nyelv, mely idővel, mikor a héber még mindig élni fog, elenyé-szik. De mindez igazságokon túl és ellenükre meg-állapíthatjuk azt a tényt, hogy a jiddis írások héber nyelven olvasva, mintha frissességüket, belső szépségeiket, mintha himporukat veszítették volna el s újból rájövünk, hogy élő életet csak egy élő nyelv árnyalatai és nuance-ai képesek kifejezni. Még a jiddissel rokon német nyelven is, a fordí-tásokban, ez írások sokkal több eredeti frissességet és üde szépséget őriznek meg.

Vor Bethlehem

Magyar katona Betlehem előtt

OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAIRÓK

SALOM ASCH: A LIBÁNON

Dély titokzatos álomba merült a ten-ger. Mint borzalmas fekete szörnye-teg terült el. Fekete vizes uszonyával befödte és beárnyékolta a minden-séget a messzi végtelenbe. Minden pillanatban megrázkódott, hogy min-dent levessen magáról. De még aludt a szörny, a tenger, csak időnként reszketett végig egy fény-sugár csillámló pikkelyein, vagy égi csillag veti-tette fényét a sötét irhára... És a távoli hullámok nehéz, komor zúgása hallatszott, mintha az állat mély lélegzetet vett volna s borzalmasan, haj-meresztő titokzatossággal hangzott. De hajónk a csillagos ég és sötét víz közt nyugodtan és biz-tosan haladt, bizakodva Isten segítségében. Csendes, titokzatos követ, mely a világ egyik végétől isme-retlen üzenetet visz a világ másik végére. Előre nyújtotta hosszú nyakát, hogy a végtelenbe vívő utat megtalálja. A hajón ez éjjel senki sem aludt. Ez volt az utolsó éj, mielőtt a szíriai kikötőben horgonyt vetett volna. Némelyek fel s le jártak visszafojtott vágyaikkal, mások meg azt a pillana-tot várták, mikor a hajnal pirkadása feltűnik a Libanon mögül. Mindnyájunkat elfogott a hatal-mas vágy, hogy a szent föld partjait megláthassuk. Az egyik félreeső sarokban zsidók ülnek. Izrael országába igyekeznek, hogy poraik összevegyül-jenek az Olajhegygel, mely a Templom hegyével szemben áll. Kís mécsek gyenge világánál olvas-gatják a zsoltárokat.

Az öregasszonyok kissé oldalt állanak. Nem érdemesítik őket arra, hogy a kórusban részt vegyenek. Kezeiket bedörzsölik a hajó tenger-vizétől nedves mellvédjén és olvassák, maguk elé mormolják, amit tudnak, az egyik a *Techinót*, a másíknak eszébe jutnak egyes ímarészletek, a harmadik áldásokat mormol össze-vissza válogatás nélkül...

Van közöttük egy kicsi, teljesen tudatlan, nagyon öreg asszony. Az semmit sem tud mondani, csak mozgatja fogatlan állkapcsát és halkán mormolja egymásután: „A szent ösatyák, a szent ösanyák, Ráchel anyánk, Ráchel anyánk“ s közben komo-lyan és tiszteletteljesen néz a zsoltárokat recitáló férfiakra.

...A másik sarokban egy pópa áll. Maga köré gyűjtötte az összes parasztokat és asszonyokat, kik a szent sírhoz zarándokolnak. Szent egyházi dalokat énekelnek. A szél pedig átviszi a hango-kat a zsidókhoz, kik a zsoltárt éneklék. Az imák egyesülnek és együtt libegnek a sötét tengerszínen...

A fedélzeten fiatal férfiak és leányok állanak. A fiatalok Plonskból jönnek, egy lengyel városkából és utaznak; szívük telve reménnyel és szerepességgel. Izrael országába mennek, hogy kolóniáinak földjét megműveljék. Héber dalokat énekelnek már. Összezseng dalukkal a leányok gyenge hangja is.

... A felső fedélzeten a „tudós“ sétál környes-körül (nem először utazik Palesztinába) s úgy néz le ránk, mint kedves gyermekeire: „Örülnek Izrael országának a kedves kicsinyek.“ Végre előjön ő is, egy sarokba szorul (hogya senki észre ne vegye) és hallgatja az éneket. A sátorból — melyet a fedélzeten a damaszkusi pasa állíttatott fel háreme részére — világító sugár köszönt ki... A kapitány is felébred helyén s irányítja a hajót. A magas fekete árbóc a sötét tengerre veti óriási árnyékát. S úgy éreztük magunkat mindnyájan, én is, és a többiek is, mint a gyermekek, kiket ki-

Cedern im Libanon (Cassas)

Libánoni cédrusok (Cassas metszete)

verték a messzi idegenbe s ott fogságban voltak és sok-sok év után anyjuk szobájába lépnek... De én még nem ismerem anyámat...

Igy várunk mindnyájan — mindenki faja és hite szerint, más más sarokban — a napra, mely az ország partjait besugározza. Már látszik, hogy a fölkelő nap egy sötét óriás mögül — mely rémítően és hatalmasan előre veti árnyékát — idevilágít a tengerre. S minél világosabb lesz, annál tisztábban tűnnek elő a hatalmas hegy éles körvonalai... A szürke hegyek mintha a levegőbe csüngenének s havas koronájukat besugározza a nap. Fürdik a nap a hóban. S nem tudom, kinek melléből tör ki legelőször e szó: Libanon!

Nagyok és kicsinyek, zsidók és keresztények mindnyájan a hajó mellvédjéhez támaszkodunk. Néhányan felemelik kezüket, mások csendesen lehajtják fejeiket. A keresztények keresztet vetnek. Mindnyájan hallgatunk. Libanon! Hókoronájában

fürdik a nap, mielőtt világot beborító sugarait a földre küldi. Fürdik, fölszenteli magát. A csillogó hó világa és a tündöklő napsugarak pompázó lángba csapnak össze és parázsai elöntik az egész környezetet. Felhők kergetőznek az égen, egyik a másikat űzi s a hegy csúcsára jutva, keresztül rohannak rajta, vagy ott maradnak mint az ég foszlányai. A nap összeolvast felhőt, havat és a világító folyam napcsillogással és a sugarak táncában ömlik le a hegyről a világos tenger messzeségébe.

Szabadon, tisztán nyugszik a tenger a hegy lábánál. Eltűnt a tenger feketesége, mely egész éjszaka megfeküdte. Megszabadult a fekete hártától.

A szabad nap és az üde levegő ránevetnek hazám tengerére...

És mi a fedélzeten állunk és nézünk téged, oh Libanon!... Üdvözöllek nap, hazám egén! Üdvözöllek és áldalak, oh hazám! A te tévelygő,

nyugtalan gyermeked büszke rád, Libanon!... Nemességemet jöttem megkeresni, törzsemet megtalálni. Eredetemet! Énemet! Hazám kis földje, melyen szüleim mint vőlegény és menyasszony éltek. Te hallottad anyám szerelmi dalait, mikor ujjongva az áldást várta, melyet szíve alatt hordott. Jöjj, hegy, adj bizonyosságot! Hasadékaidban ott vannak még szüleim esküvései, fiatalságuknak, boldogságuknak idejéből. Te hallottad őket, hallottad ujjongásaikat.

Miért hallgatsz?

...Mint magányos vándor jövök hozzád, elűzve idegen hazából, mely második anyámmá lett, kinek mellére lehajtottam fejemet, kire

mindent rábízhattam.

...Idegen hazából jövök hozzád, bizonyosságodért jöttem el...

Miért hallgatsz, hegy? Kik keresel büszke nézésseddel? Nem ismeresz rám? Sarja vagyok annak a párnak, kik cédrusaid alatt nyugodtak...

Hisz te vagy a tanujuk. Nézd, meghajtom fejemet előtted. Fürösztöm testemet mielőtt porodat megérinteném. Mesélj, hegy! Terítsd elém bizonyosságaiddat.

Hátam mögött öregasszony áll. Egy az asszonyok közül, kik éjnek idején imájukat elrebegették. Izrael országának tiszteletére felöltötték új szombati főkötőjüket, a fehér csipkés, a bársony szalagokkal. Szemén pápaszem és vastag imakönyvvvel kezében áll mögöttem és kérdi:

— Legyetek szívesek, mondjátok meg! Ez tehát a bibliai hegy?

— Igen, ez az, anyókám, ez a bibliai hegy, a Libanon...

— Oh Libanon hegye, te bibliai hegy. Könörögj érettem, könörögj Jentéért, Lea leányaért, a Te szolgálódért, gyermekeiért, kiket otthon hagyott és Izrael egész népéért! Ámen! Szeláh!

Igen, könörögj érettünk, Libanon hegye! Mert nagy, nagyon nagy a tekintélyed Isten előtt... És az öreg férfiak Libanon tiszteletére felöltötték szombati kaftánjaikat. Imaköpenyeiket is átalvetették, körülcsavarták az imaszíjat is és szembe a szent hegygel, Izrael országának levegőjét szíva, rebegték el reggeli imájukat.

A fiatalemberek, kik Plonszkból jöttek, a néhány cionista kézművés már rendezik dolgaikat. Beiruthban kötnek ki, a legnagyobb szíriai kereskedővárosban. Onnan aztán tovább mennek majd a galileai kolóniákba.

— Nem nézitek meg előbb Jaruzsálemet, a templomfalat és Ráchel ösanyánk sírját? — csodálkoznak az öregek.

— Nem azért jöttünk Palesztinába, hogy meghaljunk! Nem vánszorogunk azért Jeruzsálembe, hogy ott sírokat látogassunk meg!

... Azért jövünk, hogy itt éljünk, hogy dolgozzunk — hangzik büszkén a fiatalok válasza.

— Ejnye, ejnye — csodálkoznak tovább az öregek — ez már Izrael új országa!

A csolnakok a kikötőből már elibénk jönnek. A kikötő nyitva van.

— Ha Jeruzsálembe leszeltek, üdvözljétek a „Becalelt“, de nem az öreg sírkövet, a nyugati szent falat — kiáltja egy fiatalember podgyaszát vállán hurcolva.

— Kít?!

— Becalelt és a népházat, a gyermekkerteket... — kiált vissza már meglehetősen távolból.

— Kít mondott? Kít? — kérdi az öreg a körülállóktól.

— Hagyjad... cionisták azok — inti le valaki.

Az egyik sarokban a pópa is magaköré gyűjtötte parasztjait. Ők is ünneplőbe öltöztek a Libanon tiszteletére. A csizmákat bezsírozták. A piros parasztingekből is tisztát váltottak. A rojtos szélű ünneplő kabátot is előrántották batyuikból.

A pap a Libanonra mutat. Lehajtják alázatosan fejüket és keresztet vetnek.

Igy üdvözölte hajónk a vágyott partokat.

Fordította:

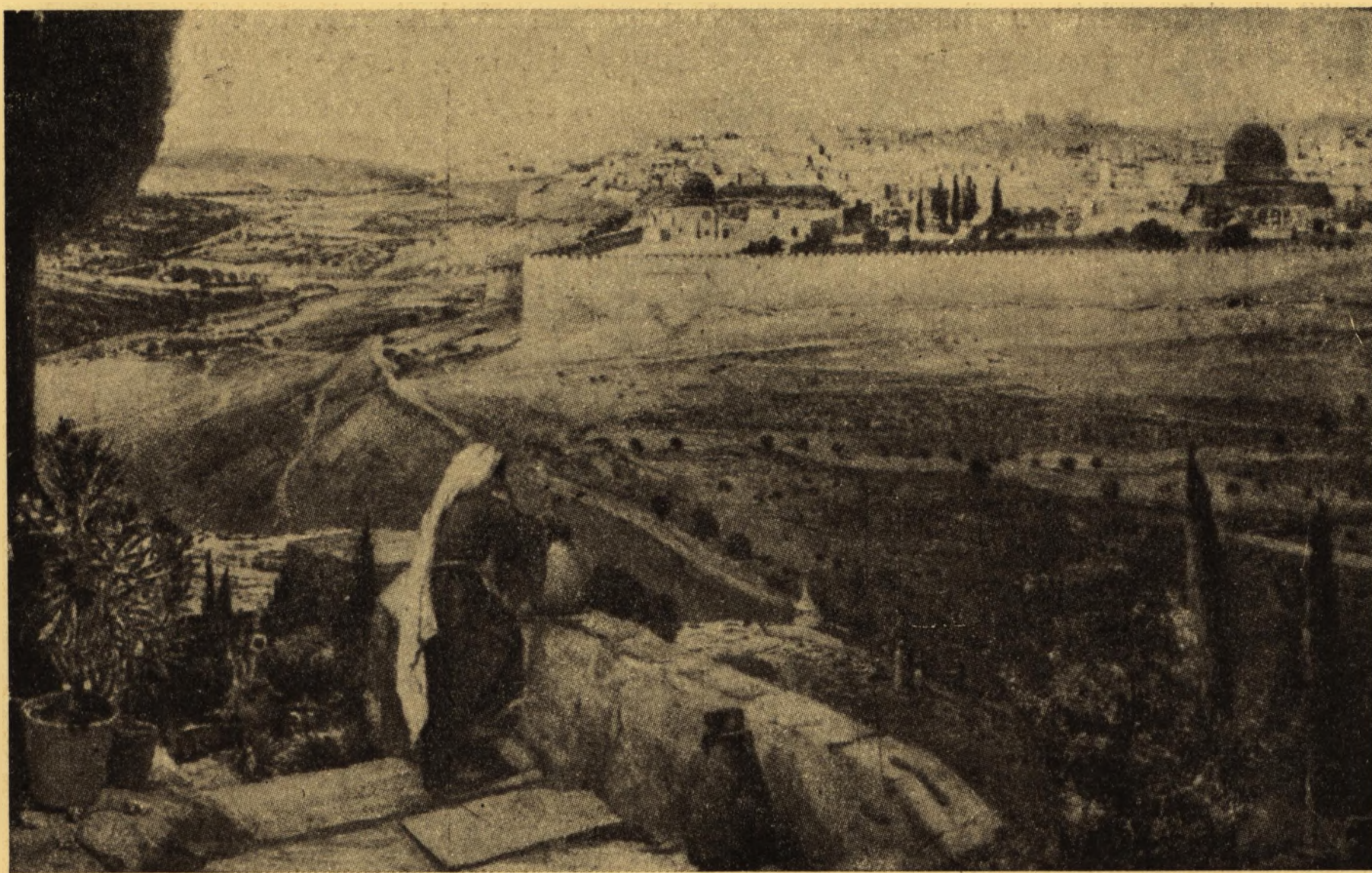
Lukács (Leitner) Zoltán.

PETERDI ANDOR: A KÖLTŐ

Ti csak a szókat betűzgetitek,
Amiket fájdalommal ideszántok,
Ó emberek, ó távoli szívek. —
S nem látjátok a messzefénylő lángot,
Az égő szívet, a fájó szívet.

Nektek egy dal, egy vers, egy ének
A szenvedésem és a vírasztásom. —
Ti eloltjátok gond nélkül a mécset,
Mikor magam az éjszakába ásom
S a csillagokon életet fürkészek.

S az intést, amely fönről száll, repül
Kis fénysugáron a mélységek felé
En fogom föl és bús feleletül
A lélkem, amely minden emberé
Egy zsoltárt hegedül...

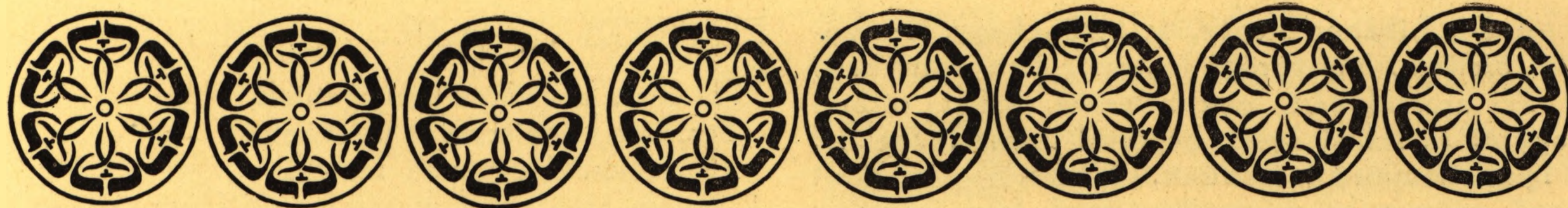
Jerusalem

Jeruzsálem az Olajfák hegyéről nézve

Zsoltárt jóságról és eszményiségről,
Zsoltárt, hogy mégis szép itt a világ
És hallgatok a gyászról, a könnyről, a vérről,
Mert van még gyermek és van még virág
S a nap áldottan süt az égről.

Zsoltárt mondok fölötted, alvó népem,
S Dávid király hárfája zeng velem
A vak sötét, a magányos éjjélben.
S úgy járok itt a fejfás földeken,
Mint bölcs Salamon a mesében.

S értetek dalolok s perlekedem váltig
És palástom betakar, elföd titeket
S amikor lélkem egy énekben virágzik
S a bú hollója vájja szívemet,
Azt mondjátok: a költő most mélézik.

Seelenfreund: Kopfleiste mit hebräischen Buchstaben

Seelenfreund: Fejléc héber betűmotívumokkal

SOMLYÓ ZOLTÁN: VÉGRENDELET

Meghalni nem akartam,
szerettem volna élni még.
Mert öl a bizonyosság:
még vágní, vární... félni még!
A nyári úton futni
poros cipővel pénz után.
És teli tárcát tenni
öledbe lusta délután.
A konyhába kimenni,
hol édes kávéfőzőgetsz.
És a füledbe súgni:
Szeretlek, édesem... Szeretsz?
És szaladni a télbe
hidegtől könnyezőn, korán.
És hazamenni délbe
és csüngení a vágy borán.
Dicsérni az ebédet
a fehér vászonabroszon.
És örülní, hogy élek!
míg szívarfüstöm fodrozom...

Az ablakon lenézni,
a havas téli éjbe le.
A szívemet simitni,
ahova lázat hinti
a boldogság s nem fér bele.
Jóéjszakát kívánni,
a villanyfényt eloltani.
S az olvatag sötétben
egy hálaímát mondani.
És hallgatni a kebled
pihegve zengő taktusát.
Enni álmgyümölcsök
bőnedvű bágyatag husát.
Az angyaloktól kérni,
hogy hozzád mindég jó legyenek.
Amíg a szende bakter:
az óra fáradtan kétyeg.

És cukrot hozni reggel
és parfümököt, szalagot.
Es nézni, hogy borítod
be drága-drága alakod.
És glóriát vetitni
fejed közé ezüstkarejt. —
Ó, szívem: Margaréta!
Örök szerelmem: Margarét!
Chic-chic-et dobni szádba,
picinyke illatos kasút.

Beugrani a szánba,
míg szikrázik a havas út.
Vagy vární esti hétkor
a Szegényház-tér közepén.
Harangzúgásban állni,
mint könyörgő koldus, szegény.
S feléd rohanni, sírva,
simitni hófehér kezéd...
Mindennek vége, vége!
Mindez örökre elveszett!
Meg kellett halni mégis.
S hogy érted haltam, feledem.
Ahogy' itt írva léssen:
vedd; ime végrendeletem!

*
Ép ésszel, megfontoltan
írtam, mi itten áll.
Átgondoltam a villany
finom lángjainál.
És szabad akarattal.
(Csak egy-két könnyem hullt.
Csak reszkettem s a szívem
volt érted tébolyult.)
Nem sír utánam senki
és jól tudom, te sem.
Régóta özvegy voltam,
így éltem csöndesen.
Sírodhoz sem mehettem —
csak otthon ültem én.
És vágyódtam utánad
a kinnak ütemén.

Az utolsó napokban
a kín alábbhagyott.
Már semmit sem kívántam. —
S most mindent rádhagyok:
Sötét kabátom árnyát,
melyből kihullt a férc;
utolsó pillantásom
(merek lett, mint az érc).
A két karom keservét
s a régholt szavakat...
A számat, melynek zárján
neved lett szent lakat.

Kisfiamat, ki nem lett,
őt is terád hagyom,
angyali gondolatnak,
istení angyalom!
Álmodjál róla szépet:
hogy hívja a nevem;...
hogy van valódi könnye

és csókja, eleven.
A lim-lomot, ó azt is,
a sok bolond írást;
úgyis csak téged tükröz
és senki, senki mást.
S mi most a zsidóké,
piciny nevem, szegény:
fölötted fog lebegni,
mint tompa lámpafény...

Volt egy Szilveszter-estém,
most tenéked adom.
Ezer kis villany égett
a kávéházfalon.
Meséknek szép meséje!...
(Emlékszel még reám?)
...Volt egyszer egy kicsiny szív
s egy óriásleány...
És beteg voltam egyszer,
halálosan beteg.
Jajongtam én utánad
jajongó éneket.
S helyetted orvosságot
nyujtottak énfelém...
A láz és a halálos
kinoknak éjjelén.
És akkor álmod láttam:
egy májusfa alatt.
Ott ültél és körötted
udvarló nagy csapat.
És vézna koporsómat
bús lovak ott viték...
Legszentebb álmod ez volt:
most leteszem eléd.

Nincs egyebem! Ez minden!
A többi: semmiség!
Egy-egy kis mozdulatról
olcsó és torz klisék:
ruhák, amikbe jártam,
nyakkendők... lanyha lom;
néhány levél tetőled,
eltűnő angyalom.
Pár csepp egy illatszerből,
édes Búvárdia; —
ez is csak érted volt jó
(imádott mánia!).
Peregjen barna cseppje
tovább a kebleden,
Nem csókolom föl többé,
útjára engedem...

Így szól a végső írás!
 Gazdaggá tettelek.
 A lelkem fénykörére
 kivetítettelek.
 S hogy súlyát is megadjam
 a jövő kedviér,
 tanut keresni mentem —
 s nem kaptam semmiér.
 Egy hídon vitt a lábam,
 egy hosszú hídon át.
 Megkértem ott a holdnak
 imbolygó sugarát;
 a hosszú acélívet
 a pillérek felett —
 morogva megcsikordult;

s a hold — az nevetett.
 És jött egy öregember,
 a tisztességtől ősz;
 s egy nő, miként a pille
 és karcsú, mint az őz.
 De nem vállalta egy sem!
 Csak egy bús köszobor;
 arcán szelíd naívság,
 fölötte pléhfodor:
 reámmosolygott búsan
 és azt mondta: igen...
 S rálehel a papírra
 mondhatlan szelíden.
 Az egyik tanum ő lett.
 A másik: az a kép,

amely a vízről révedt
 felém oly szörnyűkép,
 mint a halál kacsíntgat
 egy beteg fiúra:
 önárnyékom — egy púpos
 és görcsös figura...

S most istennek ajánlom
 megtévedt lelkemet,
 amely tehozzád pártolt;
 elhagyva engemet!
 Te semmit sem veszítesz,
 mert néked mid se volt.
 Tanuk reá: halálom,
 egy árnyék és a hold!

Lord Leighton: Elíjahu in der Wüste

Lord Leighton: Elíjahu a pusztában

SZÉKELY BÉLA: A TIMÁR-UTCA MESEIBŐL

HOLCZER BÁCSIRÓL ÉS GEDALJE TALÁLKOZÁSÁRÓL JÓZSEF CSÁSZÁRRAL.

Holczer bácsit nagyapám temetésén láttam először s nagyapám volt az első halott, kit megnézni engedtek. A Timár-utca egyik sárgára meszelt kis házának hátsó, sötét szobájában feküdt a zizegő szalmán jó nagyapám, kinek megbékélt, de számomra halállal titokzatos arcán az egyetlen fényfolt ült, mely a keskeny ablakon át behatolt. A halott körül levők arca félhomályban úszott, a fekete selyemkaftánok meg-megsuhogtak s a fehér harisnyák titokzatos foltokként vándoroltak a fapadlók felett. Megzavart, fáradt képzeletemben a mese csendes borzalmává nőtt a halottasszoba képe, az öreg zsidók sötét tubákbarna szakállá, a mormogó imahang.

S egyszerre mély, szinte torokból jövő hangon elkezdte Holczer bácsi a halottas-imát mondani. A kurtalábú, szénfekete szakállú ember, mintha hirtelen megnőtt, kimagaslott volna s hangja úgy csengett, mintha messzről pincegádorból jött volna, pedig csak jó nagyapám — ki suszter volt s különben derék ismerője a szentírásoknak — egyszerű életét példázta.

Nékem gyermekkorom szűk emlékei közül való ez a kép, melyet a hirtelen jött, fáradt ájulás magamba zárt. Mert úgy beszélük, hogy ájultan vittek el a nagyapám tetemét az örök enyészet előtt alig záró deszkakoporsó mellől s aztán még napokig feküdtem csudákat látó lázban.

*

Aztán teltek, múltak az évek. Halott nagy-

Ein Bild aus dem heiligen Lande

Boronálás a szentföldön

apám emléke is lassan megkopott s véle elhalványodott, megcsitult gyermekkoromnak e lázas emléke is. Nyolcadikos diák lehettem, amikor újra visszakerültem a Timár-utcába, mely alig változott s melynek egyforma, sárga háza, korhadtt kerítése mind régi emlékeket idézgettek.

Arcok tűntek elő, melyeknek láttán régi, elképzelt történetek bontakoztak. Újra fennjártam a Malatón, a régi, családi házban, melynek szinte mesebeli varázsa volt: emlékekkel rakva minden zuga, udvarának minden bokra. Ellátogattam a kékfestő szűk pinceműhelyébe, hol hatalmas kádakban, üstökben kavargott a színes, festő lé. S még azt a helyet is felkerestem, hova Blanka hugommal hatalmas létrát képzelünk minden éjszakán, amelyen angyalok Istenkéhez viszik kis ujjunkat, hogy egy nagy-nagy könyvbe sajátkezűleg írja be, mi jót s mi rosszat tettünk aznapon. És órákig elültem nagyszüleim hatalmas, fekete bőrdíványának sarkában, mely régen káprázatos kigondolások szövöszéke volt: hol hatalmas vár, hol új Noe-bárája, melyen én, szüleim, a dajdi és a bábí, a Lulu, Nusí, Rózsí s a többi gyermekek s a Ríska tehén éljük túl az új özönvizet.

*

Egy napon azután megláttam Holczer bácsit. Szinte magamon kívül való félelemmel szaladtam előle s azon az estén láz gyötört. A régi halottasszoba képe elevenedett fel újra elrejtett emlékeim kamarájából s ez rémitett meg szinte gyermekes félelemmel. De aztán lecsitultam, sőt legközelebb odamentem Holczer bácsihoz, ki anyai ágon rokonom volt s kezet csókoltam neki.

Holczer bácsival aztán én is megbarátkoztam; én is az udvarához tartoztam, mint a Timár-utca annyi más ifja, kik Holczer bácsi meséiből tanultak meg magyarul. Mert Holczer bácsi messze földön nemcsak bölcsességről, de magyarságáról is híres volt. Bársonykalapot, sőt pajeszt viselt, de azért mindenki úgy hívta: a magyar zsidó.

Én akkoriban mentem keresztül az ifjúság első, viharos lázán, mely diadalmasan rombol, bár még építeni nem tanult meg. A Timár-utca pedig sokkal régibb, hagyományokkal, lelkek mélyébe zárt hittel sokkal rakottabb volt, semhogy ne kezdettem volna szűknek, fojtónak érezni. S a jámbor hit, mely itt mindenki életét megjelezte, kezdte akasztgatni más utakra törő fantáziámat.

Az ifjúságnak természete ez. De Holczer bácsi nem gáncsolt érte s ha a templomból elmaradtam, nem fedett meg. Egy este azonban elhívott magához. A Tímár-utca vége felé lakott egy alacsony házban, melynek két apró szobájában tucatnyi nyílt, okoszemű gyermek s példás rend dicsérte a bácsi jámbor családi életét. Az ünnepi szoba mélyén hatalmas polcokon öregbetűs könyvek sorakoztak s az asztal is rakottan állott könyvekkel.

Holczer bácsi már várt. Helyet intett maga mellett s aztán lassan beszélni kezdett:

— Ismered-e Gedalje őszöd történetét? — kérdezte.

— Nem, — feleltem s elbámulva néztem rá, hiszen elrejtve, lelkem mélyén, nekitüzesedett fantáziámban csudálatos elképzelések, mesélő vágyak gerjedtek, őseimről, kik mind híres rabbínusok valának.

És Holczer bácsi mesélni kezdett:

*

— Reb Gedalje, ki dédanyád édesapjának volt legidősebb testvére, ifjú korában a pozsonyi rabbinál tanult, amikor József császár — második e néven a trónon — a pozsonyi jesivából egy tanult és szerény magaviseletű ifjút hívott udvarába, hogy egyben-másban segítségére lehessen vallási kérdésekben. Ugy beszéltek ugyanis, hogy a császár a zsidókra — kiket igen szeretett s kiváltságokkal halmozott el — új rendszabályokat akart hozni, mely új utat nyitott volna az addig elnyomott zsidóság fejlődésének.

A pozsonyi rabbi választása az okos, nyílt tekintetű Gedaljera esett, ki nemcsak tudásban vált ki, de szerénysége mellett sem volt bárdolatlan modorú. Az ifjú csak nehezen engedett a rabbi felhívásának, félt az udvartól s a világi élettől, de viszont lelkében prófétai tűz égett: tenni valamit a zsidóságért.

Gedalje tehát a császárvárosba került s az uralkodó külön parancsára a bécsi rabbi látta el szálalással az ifjút. A császárt akkoriban fontos, messzeható reformok foglalkoztatták, úgy hogy hetek, sőt már hónapok is eltelték s Gedalje hiába várta az uralkodó hívó parancsát. De a jámbor ifjú nem csüggedt a hosszú várakozás miatt. Szorgalmasan folytatta tanulmányait s a rabbi külföldben sem feledkezett meg arról, mily nemes feladat vár az ifjúra, s különböző megbízatásokkal látta el, mely egy csomó idegen emberrel hozta össze Gedaljet. Így akarta a nemes ember hozzászoktatni az ifjút az idegen környezethez, melyről tudta, hogy nem csupán közömbösen fogadja majd, de talán titkos gyűlölettel, melyet még az uralkodó nemes egyénisége sem tudott az udvarban elfojtani.

Gedalje egy ilyen megbízatása után — egyik előkelő zsidó polgár könyvtárában régi kéziratok után kutatott — a Praterwaldnak abban a részé-

Hirt aus Syrien

Szíriai pásztor

ben sétálgatott, melyet a bécsi polgárság akkoriban alig látogatott. A százados fák között alig taposott ösvények vezettek, Gedalje ezek egyikén tért le s egy hatalmas fa tövébe telepedett. Ott elővett széles köpenyegének mély zsebéből egy régi könyvet, melyet csak az imént fedezett fel az előkelő polgár hatalmas héber könyvtárában. Az erdő végtelen csöndje, mint üvegharang borult Gedalje lelkére, ki a jesivában eltanult szokás szerint félhangon, felsőtestét előre-hátra hajlítva, olvasta a könyv csudálatos szépségekkel teli szakaszait. Egy előtte ismeretlen héber poéta versei voltak, sóvárgással, epedő vágyakodással égő sorok a szent földről, melynek zokogó hívását hozza felé a szellő:

„Kopár és elhagyott az én testem, oh fia! Izraelnek, elsenyvedt és megkérgesedett. Nincs fű, mely át tudná törni kemény kérgét és nincs eső, mely meg tudná lágyítani. Gyertek, oh gyertek, Izrael gyermekei. A szavatok olyan, mint az eke s ígétek, mint a mag, mely áldott nedvességben gerjed, zöld lándzsákkal feltöri a

kopár földet és dús füvet hint széjjel. A hitetek olyan, mint a nap, mely zsenge szába szólítja a búzát s barnára érleli a magot. Karotok, melyet reggelente hét hajlással ölel át a szíj, sarlót ragadjon, mert titeket áhít az én földem, mert csak néktek hajthatja minden termésit. A fű, a víz, égnek kéksége, minden értetek legyen . . .“

Gedalje egyre lelkesebben olvasta a sorokat. Eleven, felszökő lángolással lobbant fel benne az ábrándozás tüze, mely messzi, sohsem járt s mégis oly ismert tartományok felé röpitette képzeletét. A régi, sohsem oltható keserűség fojtotta torkát: a régi, a szent föld káprázata. Szelid olajfák berkei váltakoztak képzeletében a dús, búzakalászos aranyában izzó mezőkkel, a saaroni rózsákkal sárgálló rétekkel, szelid lejtésű lankákkal, hol jámbor birkák legelték a gyengeszálú füvet. És, mint valami délibáb libegett elé a Templom képe... látta a színhedriont elvonulni . . . az ábrándozás mámora részegé tette a lelkét.

Egyszerre azonban egy mély és szelid csengésű hang riasztotta. Egy magas, komoly, de jóságos arcú úr állott előtte, ki már hosszabb idő óta szemlélte a magába merülő ifjút, amikor végre megszólalt:

— Ki vagy? Mít csinálsz itt?

Gedalje égő arccal ugrott fel, a könyvet reszkető kézzel rejtette el kabátja mély zsebébe s az ijedtségtől fátyolos hangon adott felvilágosítást az idegennek:

— Jóságos császárom parancsára rendeltettem Bécsbe, hogy csekély tudásommal szolgálatot tessek felekezetemnek és uralkodómnak.

Az idegen összehúzta rövidlátó szemeit s fűrkészve nézte végig az ifjút.

— Gyere velem! — szólt azután s hangja oly szelid és mégis parancsoló volt, hogy Gedalje szó nélkül követte.

— Mi volt az, amit olvastál? — kérdezte az idegen. Az ifjú pírulva vonta ki kabátja zsebéből a könyvet s reszkető hangon kezdte olvasni az idegen kérésére az előbbi verset. Az idegen némán hallgatta s látszott rajta, hogy őt is meghatja az a hév, mellyel Gedalje az egyszerű sorokat elmondotta. De az ifjú nekibátorodva tovább beszélt s önmagának is megmagyarázhatatlan őszinteséggel tárta fel lelkét, titkos sóvárgását, szent vágyakodását a szent föld iránt, mely olyan számára, bár messzi szakadt nemzete tőle, mint az édes szülőföld, hova vissza kell térnie, ha nem neki, majd utódjainak, mert ez a szétszórtság csak megpróbáltatás, az idegen föld az üldözöttség keserű kenyeré, csak a próbáratevés békén tűrt szenvedése . . .

— Hát nincs, nem lehet-e itt jó dolgok? Vajjon unokáid, ha majd egyenlőjogúak lesznek a többiekkel — hiszem, hogy nincs messze az az idő —, nem fogják-e elfelejteni a régi földet?...

— Hála a fenséges császár jóságának — felelte

Gedalje —, már most is jobb napok virradtak mi ránk, jóságos uralkodónk tele van jó szándékkal, de lehet-e olyan jó dolgunk, hogy szülőanyánkat el tudjuk felejtetni s amíg zsidó zsidónak érzi magát, vágyódni fog ősei földje után. A sárga foltot levehetik rólunk — mondják, hogy a császár pátenst készül kiadni ennek eltörléséről —, de ez a folt szívünkbe égette pecsétjét. Szent és fájdalmas jel ez. Vértanuk véréből csöpögött szívünkbe s a kínlódás jaja véste belénk, szétszórtságunk, örök bolyongásunk keserűsége.

Az idegen érdeklődéssel hallgatta a nekitüzesedett ifjú beszédét. Már kiérték az erdőből, amikor hirtelen búcsút intett, a reávaró hintóba szállt s mielőtt Gedalje ráeszmélt volna, elhajtatott.

Másnap egy udvari ember jelent meg a rabbinál. Gedaljeért jött; a császár felhívatta az udvarba. A várva várt óra elérkezett. Gedaljét a császár elé vezették, ki mosolyogva üdvözölte — tegnapi ismerősét.

— Hátha van mégis ír, mely enyhülést tudna adni lelketek fájó sebeire? — kérdezte szelid mosollyal. — Hátha nyugalmat és pihenést találhattok ezen a földön is? Mít gondolsz, ifjú?

Gedalje csillogó szemekkel, szótlanul állott a császár előtt, majd lehajolt s megcsókolta a kezét, melyen gyöngyökként csillogtak az ifjú ráhullott könnyei.

A császár még elgondolkodott, aztán barátságosan búcsút intett.

Nemsokára azután megjelent a császári pátenst, mely a kor viszonyaihoz képest nagy engedményeket tett a zsidóságnak.

Gedaljéből pedig híres, jámboréletű rabbi lett messzi szülőföldjén . . .“

Holczer bácsi egy apróbetűs, öreg könyvet keresgélt elő a szekrényből.

— Ez volt Gedalje verseskönyve — mondotta. — Neked adom . . .

*

A Tímár-utcában nemrégén temetés volt. Ezen azonban nem Holczer bácsi mondotta a heszpedet. Mert magát Holczer bácsit temették. A háború, a gond megviselték. Egyre nehezebben tudta nyolcfelé osztani az egyre kisebb kenyeret. Már öreg is volt, nem is tudta jól beosztani; gyakran elfeledkezett magáról, neki már morzsa se jutott. De azért mindig jámbor hittel hitt a jövőben s nem volt senki, ki melegebb szóval tudta volna elcsitítani a szülők fájó szívét, mely messzi harcterek halott hősét siratta.

Nekem különösen kedves Holczer bácsi emléke, hisz ő vezetett vissza arra az útra, melyet az a Gedalje nevű ifjú mutatott meg, ki dédanyám édesapjának volt a testvére.

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubokban, kaszinókban, társaskörökben kéri a Mult és Jövőt!

AZ ÚJ OROSZORSZÁG ÉS A ZSIDÓKÉRDÉS

— Stockholmi levél —

Stockholm, 1917 ápr. 20.

Stockholm most a világpolitika közép-pontja. Itt futnak össze a hírek különböző hadviselő országokból, itt nyujtanak egymásnak kezet a világháború ellenfelei. De minthogy a hírek mindenünnen az illető nemzetek cenzuráinak felülbélyegzésével érkeznek, vagy pedig, ami még rosszabb és megbízhatatlanabb, úgynevezett magánértésülésekből táplálkoznak, — annak a bizonyos sokat kicsúfolt utasnak az interjújából, akinek a vonata mindig az utolsó pillanatban hagyta el az illető várost vagy országot, — természetes, hogy a legtarkább és a legszínesebb hírvirágok burjánzanak fel mindenfelé és az események igazi tükrét csak későbbi leszűrődésük után fogjuk megismerhetni. A dolgok és helyzetek megítélésében a legnagyobb óvatosságra van szükség. Hiszen még a hivatalos pétervári távirati iroda jelentésével is megtörtént, hogy ugyanazon a napon, ugyanabban az órában közölték az orosz katonák és szociálisták döntését a háború energikus folytatása mellett és ugyancsak a katonák és szociálisták döntését az azonnali békekötés mellett.

És körülbelül ugyanígy vagyunk az orosz zsidókérdéssel is. Egy napon olvashatunk és hallhatunk az orosz zsidók teljes emancipációjáról, minden zsidó kivételes törvénynek megszüntetéséről és ugyanabból a forrásból vagy másvalahonnan jöttek aggasztó hírek új pogromokról, amelyeket a cár hívei rendeznek a zsidó forradalmárok ellen és az új kormány habozásáról, mert „nem lehet a régi állapotokat egyszerre megszüntetni, különben kitennék az országot nagy megrázkódtatások veszélyének“.

Egészen biztosat tehát ebben a pillanatban még egyáltalában nem tudhatunk. De egyes tények, ha csakugyan tények maradnak, mégis arra engednek következtetni, hogy az orosz zsidóságra új hajnal hasad, amelynek sugaraí meg fogják végre világítani az orosz gettó évezredes sötétségét.

— Kétezer év óta most először ünnepelhetjük a mi husvétunkat, a szabadság tulajdonképeni ünnepét, nem mint rabszolgák, hanem mint szabad polgárok.

Ezek voltak Vinaver dumaképviselő szavai a zsidó klubban, mikor Miljukovot vendégül fogadták. És ha csak a jó híreknek hiszünk, megállapíthatjuk, hogy az orosz zsidóságnak ez az idejű pészachja felér jelentőségében a hajdani egyiptomi első pészachünnepel.

Éppen zsidó husvételre érkeztek ide a megbízhatóbb hírek az orosz zsidóság egyenjogúsításáról. Eszerint Lwow herceg miniszterelnök, aki tudvalevőleg azelőtt az antiszemita irányú „Nowoje

Wremja“-val állott szoros nexusban, aláírta egész kormányával együtt a dumablokknak azt a határozatát, melynek 5. pontja a zsidók szabad költözködési jogát biztosítja Oroszország egész területére. Ha ez a törvény életbelép és a zsidók költözködési korlátjai lehullanak, akkor az a sok millió zsidó, amely most egy aránylag kis területre van összeszorítva, szétszóródik az orosz birodalom rengetegeiben és idővel teljesen beleolvad vagy észrevétlenül meghúzódik az orosz népnek százmilliói között. Sokan ezért az orosz zsidók felszabadulásának örömebe némi aggodalmat is vegyítenek, hogy talán az orosz-zsidó emancipáció az orosz zsidóság veszte is lesz, mert eloszlik, eltűnik és felszívódik, mint a nyugati országok zsidósága. Ezzel szemben látjuk azonban, hogy már az elmúlt pészach félünnepnapjain egész Oroszországban nagy cionista agitáció folyt és míg eddig a

Glitsen Stein : Messias

Glitsen Stein : Messiás

A harmadik Pészach a harctéren. (Hirschhorn J. őrmester felvétele)
Der dritte Pessach am Kriegsschauplatze

cionista propaganda az eltíltott forradalmi mozgalmak közé volt iktatva, most a gyülekezési szabadság kihirdetésével a cionizmus is új életre kapott és legtöbbnyire a cionista dumaképviselők és a cionista vezetők azok, akik most a zsidóság helyzetének megerősítésén munkálkodnak és akik az új orosz kormányt egész agilitásukkal támogatják.

Különbén épp ma érkezett pétervári jelentés arról is, hogy Pétervárt, Odessza, Jekaterinoszlaw és egyéb orosz városokban tartott nagy cionista gyűléseken elhatározták, hogy országos kongresszust hívnak egybe, amelyen követelni fogják, hogy az orosz kormány vegye fel békeprogrammjába Palesztina zsidó telepítését és hasonló kéréssel fordulnak majd a külföldi kormányokhoz a béketárgyalás előtt.

Hogy mit hoz a jövő, természetesen nem tudhatjuk. De az orosz zsidók a történelem legnagyobb napjait élik most. Az iskolák már is megnyíltak előttük, a percentnális felvétel megszűnt, a katonai és államhivatali pályákat is hozzáférhetővé tették számukra, már is magas méltóságokat töltettek be zsidókkal, ezer új út, új ösvény, új lehetőség int feléjük. És jellemző, hogy az új tavasz nem kápráztatta el az orosz zsidóságot és amikor a legutóbbi pétervári nagygyűlésen a jelenlevők sebtiben összegyűjtöttek egy millió rubelt, nem egy új tengeralattjáróra, vagy a pétervári tisztí akadémiára gondoltak, hanem egy új intézményt alapítottak — zsidó problémák tanulmányozására.

Dr. Strauss B.

**Művészi kivitelű
BEKÖTÉSI TÁBLÁK
a Mult és Jövő
1916-iki évfolyamához**

valamint az előbbi évfolyamokhoz

Ára portóval együtt 2 korona 60 fillér

A díszkiadáshoz portóval együtt 3 korona

EMÁNUEL JÓZSEF: A HARAG DALA

Farkas Ézsajást beosztották a menetbe. Egy hét múlva megkapták a vadon-
natúj kékszürke ruhákat, rövidszárú,
keményen kopogó csizmákat, fegy-
vert is kaptak, jó finom Mannlichert,
ráadásul meg nyakubba a jó öreg
borjúnak könnyebb, de tartalmilag súlyosabb útdő-
ját, a vitorlavászon hátzsákot. Útrakészen voltak.

Legyünk tisztában a dolgok mibenlétével. Farkas Ézsajás nem örült egy cseppet sem a dolgok ilyen alakulásának. Ő, Farkas Ézsajás, vagy ahogyan Szaploncán nevezték, reb Sájele, egészen másnak képzelte el ezt a földi életet. Még csak nem is álmodott volna soha hasonló embergyilkos világ-felfordulásról. Ölni, megöletni!... Mint borzasztó látomás, vagy lidércnyomásos szörnyű álmok kép lebegett előtte ez a két lehetőség. Ő, elképzelni is szörnyűség volna, hogy reb Sájele, a szaploncai Szent főgabbaja, titkára, jobbkeze emberhalálnak legyen okozója.

Ott ült Farkas Ézsajás népfelkelő a „40 embernek, 6 lónak” jelzésű úti alkalmatosságban, lábát lelógatta az ajtónyílás szélén és hallgatta a kamerádok dallozását. Alulról a kerekek dörgő csattogása kísérte komoran a fiúk nótáját, elől a lokomotív dohogott elkeseredetten és haragosan szórva az alkonyi égbe tüzes szíporkáit.

Reb Sájele hallgatta a legények énekét. Ott volt most gondolatban a szaploncai klauz homályos falai között... A hívők egymás hegyén-hátán szorongnak, a levegő meleg, fülledt és páratelt és köröskörül ájtatos zsoltárok énekhangjai morajlanak. És az egyik sarokban ott áll egy ábrándos-képű gyerkőc, aki kipirult orcával, majd félre nem ismerhető lelkesedő odaadással szívja magába az önfeledten éneklő tömeg bánatos, szépséges dalaát.

Ez volt Farkas Ézsajás első, de egyben végkép elhatározó lépése életútján. Odahaza, kicsi falujokban még sohasem hallott ő olyan káprázatos csilingelésű dallamokat, amiknek akkordjai itt zengtek-bongtak a komor falak között, az ő agyonrobotolt, állandóan álmos apjának szombati zöngicsélése nem hagyott különösebb nyomot soha a szívében. Am most, amint a hol felviharzó, hol meg melábusan alásülyedő akkordok hullámmoztak körülötte, beszédessé lettek előtte egyszerre az Érmelléknek őszi alkonyatokon némán bólogató fái és megértette a venyigesoros halmokon átsuhanó szellők sóhajos melódiáit...

Az öreg Farkas másnap hasztalan kereste fiát, akít a szaploncai caddíkhöz elzarándokolva vitt magával. Ézsajás nem volt sehol.

Előbb vagy utóbb, gondolta az apa búsán, aki sejtette már, merről fúj a szél és mert amúgy is jó és istenes helyen tudta fiát, hazafelé irányította kocsijának rúdját. Az egylovas szekérke szomorúan gurult visszafelé megkevesbedett terhével az akác-szegett utakon.

*

Ézsajás hát ott maradt a caddik udvarában. Egyik szombat követte a másikat, a szombatokból ki nem fogyott a dal, Ézsajásból el nem kopott az érdeklődés iránta. A szombatok fakuló ezüstjébe belecsillogott néha egy-egy ünnep színes drágaköve, ilyenkor ünnepi énekek zendültek meg a szaploncai zarándokok szentélyében. Ritkán látott, vagy egészen idegen arcok adtak egymásnak találkozásot a Szent rezidenciájában, új dalok sugározták széjjel gyémánt ragyogásukat az új emberek ajakán. Ézsajás gyermek volt, aki itt tanult meg először gügyögni, később beszélni. Elhalt, korhadó dallamok humuszából új melódiák csirái tolták, tologatták föl üde zöldjüket a napfénybe és Ézsajás ihletett lelkéből fölcsendült az első magaszülte ének. Nem, Ézsajás nem ismerte a hangjegyeket, a hanglétra létezéséről sem volt fogalma és az egyetemes zenetudományokból egy betűnyí sem terhelte a koponyáját. De nem is volt erre szüksége. Abban a körben, amelyben ő otthon volt, emberi hangszálak érces kondulásai terjesztették a dalt és tartották ébren, ha érdemes volt. Kinek is jutott volna eszébe jegyekbe szedni az éneket, lévén annak terjesztése a jó torkok privilégiuma. Ha meg már elkopott, megöregedett, jöttek helyette új, egészséges, fiatal nótacsemeték és a régiekre amúgy sem volt kíváncsi többé senki.

Farkas Ézsajás, vagyis amint szélteben ismerték, reb Sájele, híres személyiség lett. Középkori hegedűsök, melegsívű, istentszerető derék zsidó utódai; egyik caddik udvarától a másikba zarándokoló rajongó vándorénekesekek vitték, terjesztették dalaít és az, mint az áradat, áttört az ország határain, meghódította a galíciai hívőket és ellenállhatatlan áramlással öntötte el Lengyelhon vidékeit. Az ő dalai zengtek szelíd gyertyafényes péntek estéken kunyhókban, vagy bár palotákban, hol hívők dicsérték az Urat; templomokban és forró levegőjű beth-hamidrásokban az ő üde, erőteljes zenéje töltötte meg a boltozatokat és annak a hangjai csapongtak szerte a búbajos, csillagfényes litván éjszakákon szerelmes pórlányok ajakáról.

... Farkas Ézsajás, a szaploncai Szent nótáslelkű gabbeja, hallgatta a bajtársak énekét, míg lelke otthon járt az Érmellék napsütötte lankái meg a Gutin erdőprémes zegzúgos bércevilága között.

*

A tél hosszú volt és utálatos, de százszorosan hosszú volt és sötét a volhíniai lövészárkokban. Farkas Ézsajásnak nemcsak a keze fázott — örsön lévén — a puska hideg ravaszán, de elfagyott a nóta egyébként bővizű forrása is benne. A lég itt csak irtó fegyverek dörejétől volt terhes, a szelek emberi szenvedések, a szenvedés embereinek sóhaj-tásait vitték, hordták magukkal.

Márciusba fordult már az idő, odalenn délen, szép Magyarországon eke hasította a porhanyos anyaföldet, hasadó rügyek milliói ujjongtak ünnepi örömmel a kék égnek, az édes tavaszi napsugárnak, itt északon még a tél uralkodott.

Farkas Ézsajás bent heverészett a vesszőfonato falu nyirkos fedezék fülkében a rozoga priccsen Odafönn fagyos szél bujkált kíváncsi gyermek módjára a drótok között és a sötét magasságokból kavargva pihézett a hó.

Valaki bedobbant a kis földalatti fülkébe. Fegyvercsörgés, aztán egy gyufa sercegett, öreg fiú Rosenzweig Sámuel föltartotta a lángot, körül-nézvén a „lakásban“. A sapkája és köpönyege havas volt, elől olvadt hóletől nedves és sáros, arca pirosra csípve a fagytól, Rosenzweig Sámuel, akit idelenn Árokországban csak öreg fiúnak neveztek a hófehér haja miatt, holottan mindössze csak 42 éves ifjú legényke volt, Rosenzweig Sámuel most jött az előörsről.

A gyufa utolsót lobbant, aztán mint egyre kisebbdő izzó szarvacska aláhanyatlott a földre. Ismét sötét volt és csönd, Farkas Ézsajás lehunyta a szemét. Aludni, álmodni... Egyebe sincs a szegény katonának, mint az álom. Az álom nagy úr. Teljesíti a fáradt, elkínzott vitéz minden kívánságát. Hípp, hopp, ott legyek, ahol akarok... És lám, már otthon ül a baka, szája odatapad a felesége meleg puha ajakára... Ahol ni, a két apróság már föltelepedett egész otthonosan a térdére. Az egyik a bajnétot húzígálja borzasztó erőlködéssel kifelé... Nini, milyen furcsa színű rozsdá van rajta!... Vér... Vajjon ki sóhajtott olyan nagyot? És miért?... Farkas Ézsajás szájában keserű ízek folynak össze... Ki sóhajtott olyan nagyon?... De jó volna álmodni, álmodni tovább az elhagyott otthonról, felelni az asszony szeretettel aggódó kérdéseire. Mit is kérdezett az asszony?! Mit?... Már megint az a hörgő sóhaj!... Ó... Egy ökölbe szorult kéz ereszkedik alá tehetetlen remegésben a mellére. A kéz, a Rosenzweig keze...

Farkas Ézsajás riadtan emelkedett föl fektéből és rámeredt Rosenzveigra, aki fél szendergésében dühösen vícsorgatta a fogait. Morfeusz bársonykarú tündérei egy szempillantás alatt szanaszét rebbentek. Szegény Rosenzweig! Lidércnyomás bántja. Gyöngédén megrázta a vállainál:

— Mi bajod, testvér?

Rosenzweig fölnyitotta a szemeit és belenézett a Farkas Ézsajás megértő, részvevő, hűséges, meleg tekintetébe. Aztán egy nagyot sóhajtott, nagyot és haragosat. A zsebében kotorászott, mintha keresne valamit benne. Legyintett a kezével:

— Semmi no! A feleségem írt...

— Panaszkodik?

— Az. Mint rendesen. Az oroszok... Mindig csak az oroszok!...

Farkas Ézsajás megrezzent. Mint a bűnös ember, mikor rajtakapják, hogy nem igaz tulajdont rejtetget magánál, úgy rezzent most össze Farkas Ézsajás. Mint a kártyavárakat építő, aki a körülmények legcsekélyebb hullámlásánál riadtan várja, mikor dől össze az egész, úgy riadozott valami a bensejében. Mert Farkas Ézsajás nem haragudott az oroszra. Ő, aki eddig csak egymást szerető, az

istendicsérésben egybeforrott lelkeket ismert, az egész világot szerette volna a keblére ölelni, mindent átfogó és áthidaló nagy, testvéri szeretkezésben. Még az orosz is szerette, legalább szeretni akarta. És a sok embertelenséget, amit ez a faj az ő fájával szemben elkövetett, igyekezett a maga könyörület és megbocsátó módján mentegetni, enyhíteni. A pogromok? Azokat lelketlen izgatóktól fölbújtott buta csöcselék rendezte. És bizonyára annak is nagyobb a füstje, mint a lángja. Jószívű, gyöngédlelkű fajta az. Sirtak örömeiben, mikor fogságba estek, hogy megszabadultak az emberölés kényszerétől... Ilyen jámbor meggyőződéseket erőszakolt magára jó Farkas Ézsajás. És most Rosenzveig szavaira fázósan vonta össze magán a köpönyeget; féltette amúgy is inogó, hajladozó kártyavárait a szél erejétől. Farkas Ézsajás ijedten kérdezte:

— Az oroszok? Mit csináltak nálad az oroszok?...

Rosenzveig indulatosan felelte:

— Azt, amit odahaza, ütök a zsidót!

Farkas Ézsajásnak tágra nyíltak a szemei:

— Hogy mondtad? — kérdezte és a hangja remegett az izgalomtól.

— Hallgass ide! Azt tudod, hogy a feleségem egyedül gazdálkodik otthon 400 holdon. A legidősebb fiam 12 éves, iskolába jár, de vakációban sem sokat segíthet, férfi kell oda. Először, mindjárt a háború kezdetén, én vonultam be, azután a béresek egy része a béresgazdával, később a lovakat vitték el a jobbakat. A feleségem ott akarta hagyni a bérletet, a földesúr nem engedte. Asszony is gazdálkodhat, mikor a férfit a hazának van szüksége. Na jó. A múlt nyáron nem voltak aratók, kapott negyven orosz. A kukoricát is azok kapálták. A felét szándékosan kivágták, tönkretették. Az aratásnál csak azért is csígalassúsággal mozogtak, tömérdek szem kipergett; a behordásnál összetörték a kocsikat; a cséplésnél a kévékkel köveket dobtak a gépbe, úgy hogy néhányszor napokig állt a gép. A nagy károktól eltekintve, emiatt az őszi szántás-vetés nem végződhetett be. Ez mind a tavaszi munkát szaporítja súlyosan, a tavaszi munkát, ami szintén nem igen akar megindulni, mert az orosz uraságok elvből nem állhatják a zsidót és ez elvből még a fogságban sem akarnak engedni. Hát mit vétettem én Avramof Péternek, akit sohasem is láttam, hogy e három-ezerforintos ökreimet árokba hajszolja, hogy ott kítörjék a lábukat! És mitől raboltam meg vajjon Iscsenko Stepant, hogy az ötéves kis fiamat egy tüzes csikó hátára ültesse és gonosz célzattal — amit kimondani sem merek — jót huzzon az állat hátára!...

Azt mondd, hogy a renitens foglyok helyett másokat kellett volna kérni. Ez megtörtént kétszer is. De a feleségem azt írja, hogy ezek az oroszok jóformán mind egyformák. Egyformák a gyűlöletükben. És még azt is írja, hogy még egy ilyen év és koldulni mehet a gyermekeimmel...

Látod, én úgy szerettem volna hinni, hogy az orosz sem olyan rossz, mint a híre, hogy valójában szelíd, jólelkű emberek azok és szerettem volna őket is testvéremmé fogadni a nagy emberi összességben. De amikor látom ezt a rettenetes szívósságú oktalan gyűlöletet, amit testi és lelki megaláztatásuk közepette is magukkal hurcolnak, aminek rájuk nézve idegen földön is szemérmetlenül szabad folyást engednek, ó, akkor én bennem is föllángol valami fanatikus nagy és szent harag és a kezem — amítől mindig irtózott — ütésre emelkedik... És... egy órával ezelőtt... odakünn... az életem veszélyeztetésével másztam oda az orosz drótokhoz, hogy szemébe nézzek annak az orosz katonának, akit lelöttem. Oly sötét van odakünn, a hó sem világít, de a szemem, ami az imént még odahaza járt és a feleségem kisírt arcán révedezett, olyan volt, mint két izzó tű, meglátta, nem, megérezte a bujkáló ellenséget. És a lövésem olyan pontos volt, mint még soha és mint amilyen ezután lesz mindig...

Farkas nem felelt. A súlyos szavak, amik a sötétben agyában zuhogtak, a kinyilatkozás erejével hatottak. Mint egy óriási szélvihar, ami foszlányokká szaggatja szemeink előtt a látást eltakaró szürke felhőket. Látott. Látta a gyáva pogromok véres áldozatait, ártatlan emberek gyilkoskezü hóhéraival, látta a zsidó vonatok szörnyű koporsósorát kísérve embertelen kozákok halottöreitől és meglátta gyászos magyarázatát a lengyel falvak szentírásos ajtófélfájú házainak, amik üresek voltak, mikor arra masíroztak, üresek és némák, mint egy halott város a szír pusztaságon.

Félálomban látta, amint valami megvillant a levegőben. Rosenzveig kurtaszárú pipájának üszke szípkázott föl időnként sápadt bronzfénybe vonva annak arcát és jobb kezét. Azon az arcon a Makkabeusok elszántsága ült, a keze Hasmonaei Juda vaskeze... és Farkas Ézsajás előtt, Farkas Ézsajás megihletett képzeletében ott küzdöttek, hadakoztak véres forgatagban szegény harcosok a zsidó szabadság bajnokaival.

Az elnémult múzsa följazotta húrjait és a vad fegyvercsörgés közepette fölzendült, fölharsogott és az egész űrt betöltötte a Makkabeusok haragvó és győzedelmes csatadala.

Farkas Ézsajás ezen az éjszakán alkotta meg élete legnagyobb művét: a harag dalát.

*

Másnap megsebesült Fazekas Ézsajás. Négy hétig kórházban feküdt, aztán mielőtt újra kiküldték volna, haza engedték két heti szabadságra. Éppen a kivonulás ünnepét ülték, a caddik asztala körül hemzsegték a hosszúkaftános öregek és csukaszürke fiatalok és szomorú, síró hangú alázatos énekek akkordjai szálltak, karikáztak fölfelé a búbanatos énekesek és hívők szájából. Farkas Ézsajás idegenül nézett végig a tömegen. Ezek a hangok fájtak a fülének. Mit siratnak és minek

sírnak ezek az emberek! Hiszen ez a harc, amelyben bár sokan mindenüket elvesztették, harc az Örökkévalóért, diadalmas harc Amálék, Izrael megrontója, halálos ellensége ellen.

És az emberek hirtelen bámulva néztek össze, a redős arcok kisímultak, a lankadt szemek fölcsillogtak, a csatamének patkóinak kemény dobogása mennydörgött át a levegőn, bosszuló buzogányok súlyos zuhanásai hullottak riadt pogány koponyákra, haldoklók sóhajtása, vérpára gőzölgése közepette fölzendülő diadalmi ének olvadt össze hatalmas, itéletnapí khaosszá, nehéz vasszekerek rohanásának földrengető dübörgésével, Farkas Ézsajás dalolta érces, mélyzengésű hangján a Harag dalát és a levegőben, az imént sírásmoktól terhes levegőben a szabadság ózonos, édes lehelete terjengett.

*

Mire ismét fölkerült messze Oroszországban Farkas Ézsajás, javában folyt a gyilkos küzdelem. Tengersizsége a hajsolt ellenségnek özönlött fáradhatatlanul, mindent legyűrő erővel a magyar fiúk hús- és vérfalának. Irtózatossá elkeseredettséggel dúlt, tombolt a csata.

És egyszerre, a legádázabb küzdelmek közepette, mikor már minden elveszettnek látszott, hirtelen fölzendült kilométerekre terjedő arcvonalon, fölzugott, fölarsogott a nagyszerű és rettető dal, a harag dala.

A bős áradat, amely már elnyelni látszott mindent, egy pillanatra ijedten hőkolt vissza. Mintha veszett csaták őrző szelleme ordítana bosszuló haragját az ágyúk és gépfegyverek szószátyár feleselgetéseibe, mintha a haragvó Hadisten szörnyű ércökle sújtott volna süketítő, szétmorzsoló halálos csapást az ellenség ezerfejű szörnyetegére.

És füstben, lángban, tűzben, vérben zengett, zúgott megrendítő erővel a dal, amelyhez halálba menő oroszok ezreinek kinordítása adta a méltó keretet.

Farkas Ézsajás megrendülve állt az elemi vértől részegült lelkesedés közepette. A dal, ime, megelőzte őt. A szél hozta tán ide, vagy viharlábú kengyelfutója a hadak istenének ragadta magával a szaploncai besz-hamidras falai közül előtörő hangoikat, hogy réme legyen az elbizakodott ellenségnek...

Farkas Ézsajás lehajtotta a fejét és két édes forró könnycsepp gördült végig az arcán.

ANTAL SÁNDOR:

**A magyar zsidóság jövője
Válasz Ágoston Péternek**

Kitűnő tollal, nagy tudással és zsidó lelkesedéssel megírt könyv. — Kapható 2 koronáért a szerzőnél: Nagyvárad, Szalárdi-utca 6. szám.

HITTESTVÉREIMHEZ!

Magyarország Királynéja

jelenlétében és vezetése alatt alakult meg a budai királyi vár Habsburg-termében április hava 14-ik napján, szent szabadságünnepeink utolsó napján a Magyar Országos Hadigondozó Bizottság és annak szűkebb tanácsa a rokkantak, hadiözvegyek és árvák gyámolítására. Az igazi nagyság szerénységének hódító és szíveket lebilincselő bájában láttuk magunk előtt Zita királyasszonyt, hallottuk fenkölt szózatát, a felséges asszony nemes lényének lelki varázssal ható megnyilatkozását. A királyasszony ajkán a nemzet lelke szól! És hallottuk gróf Tisza István államférfiúi szavaiban a bölcsesség és körültekintő kötelességtudás manifesztumát, a magyar államra és társadalomra váró feladatok világos programját; rokkantak földművelő- és ipari telepeiről, rokkantak otthonának tehermentesítéséről, rokkantak hajlékainak fölépítéséről, világtalanok, munkaképtelenek ellátásáról, rokkantak keresetképessegre neveléséről, elesett hősök özvegyeinek gondviseléséről, elesett hősök árváinak fölneveléséről, beteg gyermekek gondozásáról, a művelt osztály hadiárváinak színvonalon tartásáról, a magyar nép árvaságra jutott öserejű tehetséggel megáldott gyermekeinek és nagyraihivatott árva zsengeinek a nemzet szellemi élete számára leendő megmentéséről, a haza védelmében elhalt harcosok apátlan gyermekeinek fölneveléséről, intézetek és otthonok létesítéséről szólott az igazság és kötelességérzés mélyen meggyőző erejével szívekre ható reveláció — és mikor a magyar kormányelnök az egyházak tevékenységének és összetartásának rendkívüli fontosságát kiemelte és a hitfelekezetek lelki vezéreit invokálta, mikor hangsúlyozta, hogy a lelkészek vannak hivatva híveik sorából kiválasztani azokat, kik lelki diszpozíciójuk és anyagi helyzetük szerint alkalmasak arra, hogy a nemes munkában részt vegyenek, az igazság és a kötelesség szentsége előtt meghajolva és hódolva hallgattuk a súlyukkal ható kijelentéseket.

Jusson el a királynő búbajos szava és az államfentartó kötelességtudás és bölcsesség hívása hozzatok, szeretett hitfeleim, kik sohase riadtatok vissza a legsúlyosabb kötelességteljesítéstől és az áldozathozattól. Magasztosabb cél és szentebb kötelesség el nem képzelhető. Tekintse mindenki, akihez a hívó szózat elér, mely áldozatkészségre szólítja őt, a legnagyobb személyes megtiszteltetésnek, mely őt érheti, azt, hogy a nemzet fölépítő munkájában, a sebek behegésztésében, a szomorú pusztulásnak dús fejlődésre változtatásában részt vehet — és fokozza ezt a megtiszteltetést azzal, amivel önmagát megtiszteli, hogy önként jelentkezék az áldozatot hozók sorában.

Kérem és felhívom hittestvéreimet, hogy áldozatkészségüket hitfelekezetünkhöz és annak hagyományaihoz méltó módon tanusítsák és arra töre-

kedjenek, hogy följánlott áldozataik a nemzet legszentebb oltárára eljussanak.

Vérző csaták után reméljük egy jobb kor felvirradását, melynek kibontakozása annál fenségesebb lesz, mennél többet teszünk magyar hazánk javára és a Magyar nemzetért!

Aldott hőseink, akik szenvedtek a hazáért, találják meg legalább tanujelét a nemzet hálájának és a harcok mezején elvérzett hőseink hátramardottai, özvegyei és árvái találják meg a gyámolító kezet, mely őket felemeli!

Magyar zsidó hittestvéreim, ne maradjunk hátra a kötelességteljesítésben!

Isten áldása legyen Magyar Hazánkon!

Dr. Hevesi Simon

CH. MÉLICZ: HÖSÖK

Ki nagyobb hős, az ifjú katona-e, aki a harctérre megy hazájáért harcolni és az ellenség golyója szívét fúrja keresztül vagy a gyermeküket vesztett szerencsétlen szülők? Ennek megállapítása végett akarom az alábbi történetet elmondani.

Igazi történet, nem fantázia szülte, kedves ismerőseim a benne szereplő személyek. Azt hiszem, érdemes lesz feljegyezni a háborús történetek nagy könyvébe, hogy a világégés után megállapíthassák, ki tulajdonképpen az igazi hős?

Egy napon, amint hivatalomban dolgozgattam, egyik barátom lélekszakadva, halálsápadtan állított be hozzám és szomorúan újságolta, hogy az öreg Goldfinger, a sziklasi zsidó tanító egyetlen fia orosz fogságba esett, de újabb hír szerint súlyos sebeibe ott bele is halt.

A szomorú hír fájdalmasan érintett és mivel rokoní kötelékek fűznek a tanítóékhoz, rögtön elhatároztam, hogy másnap leutazom a kis városba, hogy vigasztaljam a szerencsétlen szülőket, akiknek egyetlen gyermekük volt minden reményük, boldogságuk.

A tanítóék vendégszerető háza megyeszerte ismeretes volt. Oda sereglettek egybe téli estéken és ünnepnapí délutánokon a város előkelői és az egész vidék intelligenciája. Ráchel asszonyt szépségeért, szellemességeért szerette mindenki, a tanítót pedig nagy tudásáért, eredeti, zamatos humoráért kedvelték. De nyitva állott az ő házuk az országút szegényei, vándorai számára is, ahol mindig terített asztalra találtak és nem távozott onnan éhesen soha senki.

A vonaton állandóan azon járt az eszem, hogy mit mondjak majd nekik, mivel vigasztaljam őket. De lehet-e szavakat találni, amelyekkel enyhíteni lehet ilyen rettenetes csapás fájdalmát? Gyurka volt az ő egyetlen gyermekük, kilenc közül csak ő egyedül maradt meg és most elvesztették őt is! Hát mivel próbáljam az ilyen megsebzett szívű szülőket vigasztalni?

De amint házukba léptem és észrevettem arcukon a kedves mosolyt, mellyel fogadtak és azt a lelkes örömet, melyet érkezésem bennük keltett, mindjárt tisztában voltam azzal, hogy még nem tudnak nagy szerencsétlenségükről. Annál nagyobb volt azonban az én izgatottságom, úgy hogy alig bírtam uralkodni magamon. Nem tudtam hirtelen elhatározni, hogy mit tegyek. Azon töprengtem, elmondjam-e én nekik a borzasztó hirt. De erre a kegyetlenségre sehogysem tudtam magam elszánni. És mialatt én valami ügyes módon törtem az eszem, amivel majd kíméletesen tudtukra adom a rettenetes újságot, nehogy majd hivatalos úton értesüljenek róla valami érzéktelen, buta falusi kisbirtótól, ami esetleg végzetes lett volna a két gyenge öregre, mondom, míg én valami okos terven gondolkoztam, hirtelen megszólalt Goldfinger bácsi és szomorúan újságolja, hogy tegnap értesült róla, hogy a Gyurka orosz fogságba jutott és Moszkva egyik fogolytáborában van. Bármily fájdalmas ez a hír is, mégis remélem, megnyugodnak benne az öreg szülők, mert így legalább bizhatnak abban, hogy egyetlen fiúk, az ő szemfényük életben marad és ha Isten segédelmével a háború elmúlik, újra viszontláthatják szeretett gyermeküket.

Vacsora után még sokáig együtt maradtunk, a szamovár sísítergett és mi élvezettel szürcsölgettük a jó meleg teát és kedélyesen elcsevegtünk mindenféle apróságról. De egész idő alatt szemrehányással illetem önmagamát gyávaságomért, hogy nem mondom el nekik az igazat. Hisz' sokkal jobb volna az ilyen kétségbeejtő hírt baráttól megtudni, mint valami falusi pletykahordozótól, aki szinte kéjesen adja tudtára az embernek az ilyen hírt és szinte gyönyörködik a mások fájdalmában.

Tizenegy óra tájban, amint a számomra kijelölt szobába vonultam, erősen elhatároztam, hogy másnap kíméletesen elárulom nekik a szomorú valót. De alighogy ezt átgondoltam, megnyílt szobám ajtaja és az öreg tanító lépett be rajta. Nyakamba borult és keserves zokogással jajdult fel:

— Kedves barátom, nincs nekem többé fiam — zokogta fuldokló hangon, amely a követ is megindította volna. Megölték az én egyetlen vigasztomat, az én egész világomat. Egy buta orosz bomba apró darabokra szakgatta testét. Csontjai szétszórva, temetetlenül fognak heverni, fejfa sem fogja jelezni porladó fiatal testének helyét és egy tenyérnyi hely sem lesz, ahová elzarándokolhatnánk, hogy könnyeinkkel áztassuk azokat a szent rögöket, melyek a mi drága hősünket, a mi egyetlen kincsünket, aki bennünket oly ifjan íthagyott, borítják. De egy szót se szóljon róla Ráchelnak, a feleségemnek, neki erről nem szabad tudnia, mert Isten őrizz, ha megtudná, nem élné túl ezt a rettenetes csapást. Nem ismerek anyát, aki annyira csüngne gyermekén, mint ő. Bennem is csak az tartja a lelket, hogy ő még nem tud nagy szerencsétlenségünkről. Gyurka volt az ő

míndene, egész élete. De ki nem szerette őt, az ő aranyos kedélyét, őszinteségét, becsületességét?! Oh, Istenem, hogy éljem túl én ezt a borzasztó csapást!

A késő éjjeli órákig nálam maradt. Vigasztalni próbáltam, de nagy meghiúsultságomban alig tudtam magam is néhány enyhítő szót hebegni. Ismertem Gyurkát, mint a saját gyermekemet, ismertem születésétől fogva, én voltam a keresztapja és így engem is mélyen megdöbbentett, fájdalmasan érintett eleste. Végre aztán összeszedtem magam és mindenféleképpen igyekeztem a szerencsétlen apát vigasztalni, bátorítani, hogy viselje férfiasan az Istentől rámért csapást. Intettem arra is, hogy ha elérkezik az az idő, hogy Ráchel mégis megtudja a szomorú valót, legyen erős, bátor és mentse meg a szegény asszonyt a végső kétségbeeséstől.

Másnap aztán bucsút akartam tőlük venni, hogy hazautazzam. Ráchel asszonyság nagyon marasztalt, kért, hogy maradjak még néhány napig, de az öreg tanító halkán biztatott, hogy jobb lesz, ha megyek. Attól tartott, ha ottmaradok, elszólom magam és a felesége mindent megtud. És mialatt a kocsi az ajtó elé gördült és az ülésen elhelyezkedtem, Ráchel asszonyság egy levelet nyújtott át nekem.

— Lesz szíves — szólt — ezt a levelet a vonatonál bedobni, így hamarabb eljut a címzetthez. Hangja szokatlanul remegett és arcán valami halálos sápadtság ült.

Képzelmek, mennyire elbámultam, midőn a borítékon a saját magam nevét pillantottam meg. Vártam egy darabig és amidőn kocsim jóval elhagyta a tanítóék házát, fölbontottam a borítékot és a következő tartalmú levelet találtam benne:

Kedves Rokonunk!

Fájdalmas és megtört szívvel kell előtted a borzasztó valót feltárnom, hogy a mi drága, egyetlen fiúnk nincs többé, az ellenség golyója oltotta ki fiatal nemes életét. Férjem még nem tud borzasztó tragédiánkról és ha életembe kerül is a fájdalomnak magamba fojtása, még sem fogom neki elárulni, mert ő képtelen volna ezt a nagy bánatot elviselni. Szívettépő fájdalmamat csak az a szent kötelesség enyhíti, amivel uram előtt nagy csapásunkat, ameddig csak lehet, eltitkolni igyekszem. Tudom, benned bízhatom, te nem fogsz elárulni. Adjon a teremő Isten erőt nehéz feladatod elvégzéséhez.

Szerető rokonod: Ráchel.

Talán százszor is átolvastam a levelet, szememből patakként hullottak a könnyek. És a vonaton hazafelé utaztomban egész úton azon töprengtem, hogy ki is a nagyobb hős, Gyurka, a hazájáért elesett fiú, avagy az öreg tanítóék, a szülők...

Zsargonból fordította: Löwenkopf Kálmán.

TOLL-HEGYRŐL

ZSIDÓSÁG, KIKERESZTELKEDÉS ÉS AZ ÜZLET. Ez a trilogia távolról sem tartozik szorosan egymáshoz. A három fogalom teljesen független is lehet egymástól. Mégis érdekes jelenség, hogy éppen a renegátok, vagy a renegátok hős védelmezői beszélnek üzletről, valahányszor a zsidóság fentartásának történelmi munkájáról van szó. Szerintük a zsidóság csak üzlet, ennek istápolása pedig az üzletek üzlete. A legjobban teszi tehát az, aki a zsidóságot ott hagyja. „Contradictio in adiecto!” — mondaná egy tudós professzor. Ha a zsidóság olyan jó üzlet, miért sietnek ki belőle éppen azok, akik a legjobb üzletet akarják csinálni? Azok, akik a maguk kis egzisztenciájának a javítását tartják a legfőbb szentségnek? Otthagyni Spanyolországot, nagy és díszes hivatalokat, fényt és gazdagságot és százezrivel hontalanul bolyongani, ahelyett, hogy egy szóval kimondanák az inkvizíció kérdésére a boldogító igent, — bizonyára nem jó üzlet. Ellenben bizonyára jó üzlet meggyőződés nélkül, de annál nagyobb érdekből új hitre esküdni, hamisan. És mondhatni, egész jó üzlet az is, ha valaki szép havi gázsiért újságcikkeket, kikeresztelkedést propagáló reggeli és esti leveleket ír — kitért izraeliták védelmére és talán kissé háborgó lelkiismeretüknek megnyugtatóra.

„LEVELEZEK VILMOS CSÁSZÁRRAL” — mondotta egy nagyzó fiatalember. És mikor megkérdezték, mit ír neki a császár, a legkomolyabban azt felelte: „Még nem kaptam meg tőle a választ, de már többször írtam neki és minden nap várom a feleletet”. Valahogy így leveleznek a néppel a jámbor népboldogító demagógok, akik folyton kijelentgetik, hogy a nép már készülődik, a nép majd fizet a zsidónak, csak muljon el a háború. Ők szeretnének szegények üzengetni a népnek, üzennek is, de a népnek más gondja van és nem felel. Azért csak muljon el háború. A népnek akkor is más gondja lesz. De talán meg is tanult világosabban látni és kissé olvasni a sorok között is. És ma már tudja a nép, hogy akik így levelezgetnek vele, akarnak ugyan valamit, de — a maguk számára.

HERCEG, GRÓF, DZSENTRI, PRÉPOST ÉS PLÉBANOS, szóval minden rend és rang alkotmányos egyformasággal van képviselve a hadseregcsalók díszes gárdájában. Amiből távolról sem következik, ugyebár, hogy minden herceg, vagy minden prépost hadseregcsaló. Legfőbb csak az következik, hogy a hadseregcsalásnak nincs sem rangja, sem rendje, sem vallása. Hogy is mondják? „Előfordulhat a legjobb családokban is.”

(Secundus)

KRÓNKA- ÉS-ÖZEMLE

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS. *Előfizetőinket, akiknek előfizetése május hóban lejár, vagy kiknek előfizetése már előbb járt le, tisztelettel kérjük, hogy előfizetési díjaikat minél előbb beküldeni szíveskedjenek, minthogy e súlyos időkben csak azoknak küldhetjük tovább a lapot, akik díjhátralékban nincsenek. Előfizetési díj egész évre 22 korona. Omike-tagsággal együtt 25 korona. Díszkiadásban egész évre 30 korona. Omike-tagsággal 34 korona.*

EGY ZSIDÓ LAP JUBILEUMA. A Budapesten megjelenő „Allgemeine Jüdische Zeitung“, ortodox zsidó politikai napilap most ünnepli fennállásának 30 éves jubileumát, egyben Groszberg Lipót szerkesztő működésének 25 éves jubileumát. Ebből az alkalomból, valamint a magyar zsidók emancipációjának ötvenedik évfordulójával kapcsolatban a lap gazdag tartalmú jubiláris számot adott ki, amelyben az ortodoxia vezetőférfiaín kívül ott találjuk Csernoch hercegprímás és dr. Baltházár Dezső püspök, főrendiházi tag neveit is. A hercegprímás liberális szellemben és az igazságnak megfelelően nyilatkozik a magyar zsidóság kiváló háborús tevékenységéről, dr. Baltházár Dezső, ez a lelkes humanista, pedig két kitűnő cikkben foglalkozik a zsidó kérdéssel, különösen a felkerekedő antiszemita áramlattal szemben foglal energikusan állást.

„Magyarország még mindig középkorias szelleme és berendezése mellett — írja dr. Baltházár püspök — egész bizonyosra volt vehető, hogy a háború vérhullámaiban a felekezeti elfogultság, gyűlölködés fekete tajtéka is meg fog jelenni. Így történt. Az uralkodó egyház elfogult töredéke, a klerikális reakció szélső balszárnya nem az erkölcsi energiák nagy célban összpontosító fejlesztésében, hanem abban merítette ki erejét, hogy miként lehet a véres zűrzavarból, önző, sivár felekezeti célra Isten áldásától messze eső hasznot kihalászni! Ennek az elvakult töredéknek a bántó hatását keserűen érezték a többi összes felekezetek. Még a haldokló hőseink szemeit se tudtuk lefogni szent és áhítatos nyugalommal. A bántás legtüzesebb sodrába természetesen a zsidóság került. Az évezredes „Prügelknabe“. A büszke magyar a neki nem tetsző foglalkozásokra — amik pedig a nemzeti haladás szempontjából szükségesek — a zsidóságot szorította reá. Aztán kicsinyelte, gáncsolta e foglalkozásokért. Modern, haladó nemzetek gazdasági ágaiban s különösen a kereskedelemben a zsidóság foglalta el a reákenyszerített domináns szerepet. A háborúban az antiszemitizmus tulzása ezt fordította ellene. Míg a kisember több százpercentes visszaélését senki sem bélyegezte meg, a nagykereskedő szörványos visszaélése nemzeti felháborodás és utálat tárgyává lett, felekezeti tendenciával felnövelve. Történelmi osztályok és egyházi dignitáriusok dolgai szépen elenyésztek az éji homályban; a zsidókét nyilvántartja a hagyományos gyűlölet. De mi elfogulatlanok nyilvántartunk bünt és érdemet egyaránt. Megjegyezzük a nagy szolgálatokat, amiket a hazai zsidóság a nemzeti erő kifejtés munkájába beleadott. Tudjuk, hogy németül tudása s a forgalmi életben való jártassága micsoda áldást jelentett a front mögött s feljegyeztük a felekezetek számbeli arányában hátul egyáltalán nem maradó hős zsidók csapatát. Büszkék vagyunk reá, hogy a magyar nemzeti élet ihlete bennük is csodákat művelt. Az ellenük készülő igazságtalan támadás igazságos kivédésénél ott leszünk!“

Baltházár Dezső dr.

LILIEN ELŐADÁSA. „A biblia és a biblia országa“ címen a bécsi „Klub ehemaliger 21-er Jäger“ rendezésében nagyszabású vetített képes előadást tartott E. M. Lilien, aki jelenleg a 21-es Feldjägerbataillonnál önkéntes katonai szolgálatot teljesít. Saját rajzairól és rézkarcairól készült 100 gyönyörű vetített képben mutatta be Lilien a bibliát és a biblia országát, Palesztinát és Mezopotámiát, amelyet most nagy mérközések tesznek aktuálissá. A bibliai bevezető rész után Jeruzsálemmel foglalkozott bővebben, majd a Templommal és maradványaival, azután a bibliai művészetrel, plasztikával, zenével, táncsal, poézissal. Az előadáson nagy és előkelő hallgatóság volt jelen, tiszta jövedelme pedig a 21. vadászbataillon özvegyeinek és árváinak volt szentelve.

DR. ENDREI SIMON HENRIK. Nagy körültekintéssel, igaz zsidó szívvel végzett munkájában mindig a lelkiismeretesség és szeretet vezette. Több mint egy évtizede szolgálja a zsidóság ügyét és nem vészett abból a nemes idealizmusból, amelyből a felekezet munkásait, sajnos, oly gyorsan kiábrándítják. És éppen ez az ő igazi reátermetségének legszebb bizonyossága. És most, hogy tevékenysége külső és belső megerősítést nyert, bizonyára fokozott kedvvel fogja értékes munkaerejét a zsidó ügyek fejlesztésének szentelni.

PAPI JUBILEUM. Nagy melegséggel ünneplik Oroszán jeles papjuk, Búchler Márton működésének 30 éves jubileumát. Búchler kiváló szónok és mint ilyet régebben Kozma Andor hosszabb cikkben méltatta. A hitközség lelkes hű pásztora, a község hadbavonult tanítóját az egész idő alatt díjtalánul helyettesíti.

A DÉLI VASÚT ÚJ IGAZGATÓJA. A Déli vasút igazgatótanácsa az elhunyt Brám Miksa miniszteri tanácsos helyébe, a Déli vasút magyar vonalainak vezetésével Breuer Mór igazgatóhelyettest bízta meg. Breuer Mór mint kitűnő hírnévnek örvendő gépészmérnök 1879-ben lépett a Déli vasút szolgálatába. 1892-ben az üzletigazgatósághoz került, ahol rövid idő múlva a gépészeti osztály főnökévé, később igazgatóhelyettesé nevezték ki s az utóbbi években a vezérigazgató helyettesítésével is megbízták. Érdekeit legfelsőbb helyen is többször méltatták, 1909-ben ben kir. tanácsosi címet kapott, a háború folyamán pedig a közlekedésügy terén szerzett érdemei elismerésül a Ferenc József-rend

Breuer Mór

hadidíszítményes tisztí keresztjével tüntette ki a király. Breuer Mór kinevezése mind a hivatalos, mind az érdekelt körökben, a főváros társadalmában és különösen a Déli vasút alkalmazottai körében általános örömet és meglepedést keltett. Breuer Mór különben régebben irodalmi tevékenységet is kifejtett és amióta hivatása a gyakorlati élet terére szólította, azóta is állandó lelkes híve és támogatója minden zsidó és általános kulturális munkának,

Új KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

DR. VENETIANER LAJOS: ASAF JUDAEUS. II. RÉSZ. Budapest, 1916. Venetianer dr. művének első része, mely a legrégibb héber nyelvű orvostudományi írónak, Asaf Judaeusnak hazáját és évszázadát állapítja meg és az Asaf-könyv forrásait kutatja fel, múlt évben jelent meg és orvostudományi körökben méltó feltűnést keltett. A második rész, mely elé nagy várakozással tekintettek, méltóan elégíti ki a hozzáfűzött igényeket. A 7. századbéli, Mezopotámiában élő Asaf anatómiáját, fiziológiáját, patológiáját és terápiáját tárgyalja e munka, nagy alapossggal és belemélyedéssel, az illető helyeken mindig a zsidó hagyomány orvostudományi adataira utalva. Ez a jelentékeny, értékes munka, mely új oldalát nyújtja a magyar-zsidó tudományos irodalomnak, jelentős helyet fog betölteni az orvostudomány történetének irodalmában is. A mű, mint már első része is, a „Ferenc József“-rabbiképző-intézet értékes értesítői között látott napvilágot.

SZÉP ERNŐ: „A JÁZMINOK ILLATA“. Meleg, csupa szívírással, miktől sokszor olvasás közben könny gördül a szemekbe és halkán elmerengünk távoli tiszta hangulatok ködös illatába. Szép Ernő a szív írásainak mestere, de nem az olcsó szentimentalizmusé, hanem a legartisztikusabb eszközökkel dolgozó nemes poézis tolmácsa. Egy-egy tárcáját elolvassuk többször és szívünkbe áradnak mint valami csodaforrásból egyre új és új friss hangulatok, úde illatok, melyeket fogva tartani gyönyörűség. A több mint 200 oldalas kötetet Tevan Adolf (Békéscsaba) adta ki nemes ízlésű kiállításban. A művészi címlapot Tevan Andor készítette. A könyv megszerezhető minden könyvkereskedés útján.

DR. BERNÁTH MIKLÓS: AZ ETIMOLÓGIA A MIDRÁSBAN ÉS A TALMUDBAN. Budapest, 1916. 226 + VII. Külsőleg is jelentékeny, szép munka dr. Bernáth Miklós könyve a midrási és talmudi etimológiáról. Ha lapozgatunk a műben és látjuk a glédába sorakoztatott tömértelen érdekes adatot, meg kell hajolnunk az óriási szorgalom és kitartás előtt is, mely ezt a rengeteg anyagot egybehordta. A talmud és a midrás minden helye, mely egy szentírási név vagy szó etimológiáját adja, felvonul ebben a könyvben és az egész mérhetetlen anyag a legkülönbébb szempontok szerint, főképp azonban grammatikai szempontokból van csoportosítva. A *definitto verbalis* mai forgalma közelíti meg leginkább a talmudi etimológia mivoltát, azzal a különbséggel, hogy míg előbbi tisztára objektív folyamat, mely a tárgyi igazság kiderítésére törekszik, addig az utóbbi, az etimológia, rendszeren előzőleg elgondolt szándékkal közeledik a szöveghez, melyet csupán nézetének alátámasztására akar felhasználni, avagy kezdetleges grammatikai érzékkel mást is ki tud hallani a szövegből, mint amit az ténylegesen mond. „A talmud és a midrás kitűnően ismerték a szentírási szöveg pontos értelmét“, állapítja meg dr. Bernáth. „Az etimológiát nem azért hívták segítségül, hogy vele megállapítsák a szó eredetét és elágazását, hanem eszköznek használták fel magasabb cél (új törvények levezetése stb.) elérésére“. Hogy azonban a szellemes szómagyarázat, mely a középkori egyházatyák latinjában is jelentkezik, oly nagy jelentőségre tett szert, e tényben minden bizonnyal része van a korbéli grammatikai tudás fejletlenségének, a hárombetűs gyökelmélet hiányának is.

Dr. Bernáth ez első könyve, mely széles koncepciójánál fogva nemcsak a magyar zsidó, hanem az általános zsidó irodalom szempontjából is jelentékenyen esik latba, azzal a tudományos műveknél nem mindennapos előnyvel rendelkezik, hogy minden bibliaismerő nagy élvezettel forgathatja, mert tárháza a szellemes bibliai szómagyarázatoknak. Az a fölény pedig, mellyel óriási anyagán uralkodik, kész, fiatal tudóst revelál s a műnek már említett széles koncepciója jóleső feltűnést kelt.

J. L. PEREZ: CHASSIDISCHE GESCHICHTEN. Aus dem jüdischen von Alexander Eliasberg. Wien und Berlin, R. Löwit Verlag. Perez neve nálunk is kellőképpen ismeretes. Számos fordítás jelent meg tőle a „Múlt és Jövő“-ben, a dr. Patai József szerkesztésében megjelent Magyar Zsidó Könyvtár pedig egész füzetet közölt tőle dr. Bolgár Mózes fordításában. Perez a jidisch-irodalom klasszikusa és valóban megérdemli, hogy minden írását hozzáférhetővé tegyék a jidisch nyelvet nem értő közönség számára is. Az R. Löwit kiadó cég immár harmadik munkáját bocsátja közre Pereznek. A Chassidische Geschichten a nagy költő chassidikus meséit és történeteit adják Alexander Eliasberg sikerült fordításában. A hatalmas kötet ára 6 korona, kötve 8 korona. Megrendelhető: R. Löwit Verlag, Wien, I., Rotenturmstrasse 22.

HANGHULLÁMOK. Tíz beszédet adott ki dr. Schönfeld Áron besztercebányai főrabbi ezen a címen. Valamennyit a háború szülte. Az első beszéd az első hőöket parentálja el megható és emelkedett szavakban, míg az utolsó már a király temetése napján elmondott gyászbeszéd. A mi a két beszéd között van, visszatűkrözteti a világháború nagy eseményeit egy áhítatos zsidó lélek tükrében. A könyv ára 3 K.

KOHUT ADOLF KÉT KÖNYVE. (Dr. Adolf Kohut, Kaiser Franz Joseph I. als König von Ungarn. Berlin, 1916. Schwetschke & Sohn. Gustav Freytag als Patriot und

A Múlt és Jövő-Könyvtár kiadásában megjelent:

1. A „Magyar Zsidó Monografiák“ sorozatban: „A zsidók letelepülése a jászágban“. Eredeti oklevelek alapján írta dr. Kálmán Ödön. Ára 5 korona 40 fillér. A Múlt és Jövő előfizetőinek 4 korona.
2. A Múlt és Jövő „Ifjúsági Könyvtára“ sorozatban: Hermann Schwab: Gyermekek-álmok. A magyar zsidó ifjúság számára átdolgozta Leitner Zoltán. (Illusztrációkkal.) II. kiadás. Ára 2 korona. A Múlt és Jövő előfizetőinek 1 korona.
3. A „Zsidó Novellák“ sorozatban: Schachnovitz: „Litvániai történetek“. Fordította Lukács Zoltán. (Illusztrációkkal.) Ára 3 korona. A Múlt és Jövő előfizetőinek 1 korona 20 fillér.

Megrendelhető a Múlt és Jövő kiadóhivatalánál, Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6. sz.

Politiker. Berlin, 1916, Verlag A. Schall.) Berlinben élő kiváló hazánkfiaának nemrég két könyve látott egyszerre napvilágot. Az egyik vaskos könyv I. Ferenc Józsefet, mint Magyarország királyát méltatja, rajzolja a nemzet és a király viszonyát 1848-tól 1867-en át napjainkig, a nagy uralkodó kiváló emberi vonásait tolvá előtérbe. A szövetséges birodalomban biztonnyal szívesen fogadják e könyvet, mely I. Ferenc József halála után szinte historiai perspektívát kapott.

Szerző másik könyvében Gustav Freytagnak, a XIX. század nagy német írójának politikai arcképét festi meg élénk színekkel. Freytag, mint politikus, az egységes Németország eszméjének harcosa volt, Poroszország hegemoniája alatt, — erős jellem, aki bejáratos lévén a német udvarokba, gondolatainak propagandát is tudott csinálni. Külön fejezetbe gyűjtötte szerző Freytagnak a Balkánt, a balkáni politikát illető nézeteit is. Mind a két könyv a politikai irodalom értékes nyeresége.

ADOLF BÖHM, DER JÜDISCHE NATIONALFONDS. Nationalfonds-Bibliothek, Nr. 2. Hága. A zsidó nemzeti alapnak az a rendeltetése, hogy a páriasorsban sýnylódó oroszleugyel és román zsidóság számára Palesztinát kolonizálja, a Hágában székelő iroda ennek a füzetnek a kiadásával propaganda-célokat szolgál. Ismertetését kapjuk a telepítési mozgalomnak, melyből az Alap megteremtésének gondolata kisarjadt, majd megismerjük az Alap feladatait, valamint a már is elvégzett munkásságát. Világos előadásban tárgyalja a kolonizálás mai problémáit, a földvásárlást, a hitelt, a munkáskérdést, a kultúrproblémát, beszámol a *Fonds* vagyonáról, mely a háború alatt is néhány millióval emelkedett és arról is, hogy a kiadásokat mire fordítják. Így tehát ez a propaganda-füzet eredeti célján kívül megismertet minket a telepítés-ügy mai állásával is.

KÜNOS IGNÁC: A NYUGATI KULTÚRA HATÁSA A TÖRÖK IRODALOMBAN. Budapest, 1916. Egyre szorosabbá váló világpolitikai vonatkozásaink Törökországgal különösen aktuálisak teszik munkatársunknak az ismert nevű, tudós orientálistának ezt a füzetét, melyben nagy vonásokkal vázolja az európai kultúra hatását a török irodalomban. Eleven előadásban, vonzó, kellemes stílussal vezet át minket a jeles szerző az oly kevésbé ismert török irodalmon a bizánci behatásoktól kezdve a olaszon és a francián át a németiség diadaláig. A tartalmas füzet Körösi Csoma Sándor emlékének van szentelve és a Tudományos Akadémia kiadásában jelent meg.

SISA ZARONÉ ARUGA. Fischer Béla, bécsi rabbi, Zalman Emerich, egykori prágai rabbinak ily című tanulmányos munkáját bocsátotta újból közre. Igen érdekes genealógiai szempontból a kiadó előszava, melyben a Magyarországra elszármazott Emerich-család történetét 400 esztendőre visszavezeti és kimutatja az Emerichek rokonságát a Gomperz- és a Rothschild-családokkal.

A TEVAN KÖNYVTÁRNAK három új füzete látott napvilágot. Az egyik Petőfi Sándor a „Hóhér kötele” című regényét adja új kiadásban, a másik Villiers de Lisle Adam „Kegyetlen mesék” E. Karínthy Ada fordításában, a harmadik Georges Rodenbach „Holt Brügge” című regényét Lakatos Lászlóné fordításában. Mind a három könyv a Tevan kiadványainál megszokott ízléses kiállításban jelent meg.

ALKALMI AJÁNDÉKOK
műtárgyakban és régiségekben
STERNBERGNÉL
BUDAPEST, VI. KER., DOB-UTCA 24. SZÁM

A „REMÉNY”. A magyar-zsidó ifjúságnak oly gyorsan népszerűvé vált lapja legújabb számával is igen gazdag és változatos tartalmú olvasmányt nyújt és számos pompás illusztrációban bővelkedik. A lap valóban nagy missziót teljesít és rászolgál minden lelkes zsidó támogatására. Nagyon alkalmas az ifjúsági folyóirat arra is, hogy bar-micva évükben levő fiúknak, valamint konfirmáció előtt álló leányoknak ajándékképpen járassák. Szintúgy legalkalmasabb úgy vizsgái, mint születésnap ajándékul. Előfizetési díj egész évre 8 korona, félévre 4 korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6. Mutatványszám díjtalan.

A BÉRBEADÓ ÉS BÉRLŐ JOGVISZONYA A HÁBORÚS RENDELETEK SZERINT. Ilyen címen értékes füzetet adott ki dr. Berényi Sándor, akinek egyéb, e körbe vágó munkái is nagyobb figyelmet keltettek. A mű, amely a legaktuálisabb íkérdések egyikét tárgyalja, mint az Ügyvédek Lapja különlevonata jelent meg.

„RECHTS UND LINKS IN BIBEL UND TALMUD.” Dr. Löwinger Adolf ilyen című tanulmánya jelent meg a napokban mint a „Mitteilug zur jüdischen Volkskunde” folyóirat különlenyomata. A tanulmány rávilágít a jobb és bal fogalmára a zsidó tradícióban és visszavezeti azt eredeti forrásáig alapos tudású kutatások segítségével.

ROBOZ IMRE: AZ IRODALOM BUDOIRJÁBAN. (Rózsavölgyi és Társa, Budapest, 1916.) Színes riportok gyűjteménye ez a könyv: riportok az írókról a közönségnek. Roboz ugyan „írók és költők novellisztikusan megírt életrajzainak” mondja ezeket az írásokat, de ez a meghatározás feltétlenül túlértékelő. Mert bár a megírás szellemessége, könnyedsége (*Krúdy, Karínthy*) néhol a legjobb franciákra emlékeztet, lényileg mégsem novellatárgy az egyes írók keresetének előtárása és bár feltétlenül szellemes beállítás: az író felesége szemén át nézni (*Szini Gy.*), de ez a póz a (legfeljebb: irodalmi) riport póza. Vannak biztonnyal, akik a jóízű codexével kezükben, tiltakoznak is az élő írók életében való eme vájkálás ellen (bár Somlyó Zoltán erős költői egyénisége csak megnagyobbodva emelkedik ki a köréje rajzolt apró árnyékokból, vagy pl. kor- (vagy kór?) történeti érdekesség, hogy a katolicizmus misztikumain elbágyadó Keleti Artúr: „zsidó báránya”), de nem tagadható, hogy szeretettel és melegen tárgyalja szerző ez írói riportok hőseit és mégis csak a való élet perspektívájába állítja be az írónak a közönség fantáziájában szétfolyó alakját. — És valóban kérdés: csupán az utókor privilégiuma-e, az író műveit, életnek való ismerete alapján, igazán megérteni és ebben a jogban a kortársak egyáltalán nem részesülhetnek-e? Az egyes írások a miljó-rajzban komoly igazságokat mondanak el a ma irodalmi viszonyairól is, stílusuk pedig néhol művészien simul a tárgyalt írók stílusához.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

FEUERSTEIN. 1. Feuerstein-Kova Albert 1886-ban született Ódávidházán (Bereg megye), különböző jesivákban, majd a budapesti orsz. Rabbiképzőben végezte tanulmányait. 2. Az alapszabályokat be kell nyújtani a belügy-miniszteriumhoz jóváhagyás végett, de ha nem is jön le válasz, mindaddig, amíg betiltás nincs, az egyesület működhetik. Mint kör (nem egylet) működhet különben alapszabályok nélkül is, az igazgatónak azonban (középiskolákban) ezt is be kell jelenteni. 3. Az egyszerű és díszkiadás között a különbség a papír súlyában van. A dísz 50%-kal vastagabb papíron van nyomva, ennek megfelelő az árkülönbség is.

ITON IVRI. Szívesen ajánlanánk, de sajnos, jelenleg egyetlenegy sincs. A Hamicpe, amely Krakóban jelent meg, szerkesztőjének bevonulása folytán megszűnt és egy új héber folyóirat alapítása egyelőre csak terv.

NEM KÖZÖLHETŐK: Élet gólgótája. Valami szól. H. fordítása. Diadalmas nap. Este. Még ma este. Csodák. A tó. Temetőben. Issza Isten az Élet kelyheit.

KÖZ- GAZDASÁG

A MAGYAR KELETI TENGERRAJÓZÁSI R.-T. Ullmann Adolf főrendiházi tag elnökle mellett legutóbb tartott igazgatósági ülésén elhatározta, hogy az 1914. évi május hó 15-én tartott évi rendes közgyűléstől nyert felhatalmazás alapján a társaság részvénytőkéjének 20,000 darab egyenként 200 K n. é. részvény kibocsátása útján 6.000,000 K-ról 10.000,000 K-ra való felemelését fogantatja. A Magyar Általános Hitelbanknak a társasággal 1912-ben létesített és közgyűlésileg jóváhagyott megállapodása értelmében joga volt a most kibocsátásra kerülő összes részvényeket 240 K-ás áron átvenni, a bank a változott viszonyokra való tekintettel az átvételi árfolyamot 280 K-ra feljavította és 10.000 darab új részvényt a társaságnak rendelkezésre bocsátott. Ezen 10.000 darab a régi részvényeseknek 3:1 arányban 280 K-ás árfolyamon 1917 január 1-től járó 5%-os kamat hozzászámításával felajánlatik. Az elővételi jog április 25-től május 8-ig az erre vonatkozólag közreadandó hirdetményben foglalt feltételek mellett gyakorolható.

A KÖSZÉNBÁNYA- ÉS TÉGLA-TÁRSULAT PESTEN március hó 14-én tartott közgyűlésén a jelenlegi 2.040,000 K alaptőkéket 10,200 drb 200 K n. é. új részvény kibocsátása által 4.080,000 K-ra emelte föl. Az új részvényeket 250 K kibocsátási árfolyamon a régi részvényeseknek ajánlják föl és a névértéken fölül befolyó felpénzből 25,000 K-t a tisztviselők nyugdíjalapjára utalnak, a költségek levonása után fennmaradó összegekkel pedig a tartalékalapot gyarapítják.

A WIENER BANKVEREIN ÜZLETEREDMÉNYE. A Wiener Bankverein igazgató-tanácsa előterjesztette az 1916. évi mérleget, mely az előző évről áthozott 588,372 K 16 fillér nyereségelővitel betudásával 38.481,882 K 18 fillér brutto nyereség mellett 17.675,724 K 92 fillér tiszta nyereséget tüntet fel a tavalyi 13.185,997 K 91 fillérrel szemben. Az igazgatóság folyó évi április 18-án tartott közgyűlésén javasolta, hogy osztalék fejében részvényenként 32 K = 8% (a múltévi 28 K = 7%-kal szemben) fizetessék.

SZIGORÚAN RITUALIS INTERNÁTUS

középiskolai, kereskedelmi és polgári iskolai tanulók számára.

Szigorú felügyelet és gondos ápolás, a legkitünőbb ellátás, egyéni nevelés. Az összes iskolához közel. Tanulók csakis korlátozott számban vétetnek fel.

Legjobb referenciák. Cím:

Virág Gyuláné, Budapest, VI., Ó-u. 42.

AZ ANGOL-OSZTRÁK BANK 1917 május hó 3-án, délután 6 1/2 órakor tartja a bank székházában (Wien, I., Strauchgasse 1) rendes közgyűlését. Táragsorozat. 1. A főtanács évi jelentése. 2. A könyvvizsgálók jelentése az 1916. évi zárszámadásról, valamint az e felett való határozathozatal. 3. Határozathozatal az 1916. évi nyereség felhasználásáról. 4. Választás a főtanácsba.

A NEUSCHLOSS-FÉLE NASICI TANNINGYÁR ÉS GŐZFÜRÉSZ R.-T. április hóban megtartott mérleg-megállapító igazgatósági ülésén elhatározta, hogy a május hó 8-án megtartandó közgyűlésnek javasolni fogja, hogy az 1915/16. üvletév össznyereségéből 700,000 K az értékcsökkenési alapra és 800,000 K a hadiadóra fordításék és hogy a fennmaradó 1.882,520.88 K-t kitevő nyereségből az alapszabályszerű levonások után 250,000 K a tartalékalapba helyeztessék, a tisztviselők nyugdíjalapjára és jótékonyági célokra külön-külön 100,000 K szavaztassék meg, továbbá, hogy osztalék gyanánt (a múlt évi 35 K-val szemben) 45 K fizetessék ki, a 185,035 K 96 fillért kitevő egyenleg pedig az új üzletévre vezettessék elő.

URIKÁNY-ZSILVÖLGYI MAGYAR KÖSZÉNBÁNYA R.-T. igazgatósága az április hóban tartott ülésében elhatározta, hogy a május 10-re egybehívandó rendes közgyűlésnek indítványozni fogja, hogy a 376,078 K-nyi alapszabályszerű leírások eszközzése után fennmaradó 1.214,951 K tiszta nyereségből a részvénytőke 5%-os kamatoztatására 800,000 K fordíttassék és hogy az alapszabályszerű jutalékok fedezése után fennmaradó 371,942 K új számlára vitessék elő. Az igazgatóság Fuchs Richárd ügyvezető igazgatót vezérigazgatóvá, Végh Arthur igazgatóhelyettest igazgatóvá, Stengel Adolf és Beck Adolf főtisztviselőket cégvezetőkké és Radó Géza dr.-t titkárrá nevezte ki.

Minden külön értesítés helyett.

Mély fájdalomtól lesújtva, megtört szívvel jelentjük, hogy

Mauthner Imre úr

Mauthner Testvérek és Társai cég beltagja

áldásos és munkás életének 28. évében hirtelen elhunyt. A megboldogultban a hön szeretett fiút, testvért és rokont siratjuk.

Az elhunyt földi maradványait f. é. április hó 23-án, hétfőn, kísértük a családi sírboltba örök nyugalomra.

Öz. Mauthner Mihályné szül. Braun Berta anyja, dr. Mauthner Nándor, Mauthner Zoltán, Schwartz Alfrédné szül. Mauthner Ilona, Pick Richárdné szül. Mauthner Margit testvérei, dr. Mauthner Nándorné szül. Bernauer Nana, Mauthner Zoltánné szül. Lederer Erzsé, Schwartz Alfréd és Pick Richárd sógorai és sógorai.

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

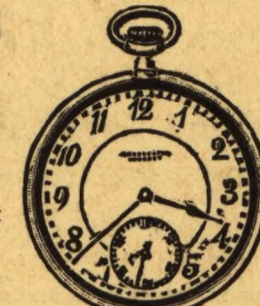
CHRONOGRAF.
REPETITION ÉS
ZSEBÉBRESZTÖK

CUENDET CONSTANZ

Svájc és Németország zseb-, inga- és díszóragyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATORÁK, GYŰRŰ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓ ÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Zsákok, ponyvák,

szalmazsák, fejkendő, pokróc, zsinegek, italvedrek
NAGEL ADOLF Budapest, V., Arany János-u. 10.
Telefon: 104-10, 80-82, 35-92. Távirat: NAGELA

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

MODERN
LEVEL-
PAPÍR
UJDONSÁ-
GOK.
PAPÍR-
ÁRUK

Papier Móló
PAPÍRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FŐÜZLET: V.
VÁCI KÖRUT 60
TEL.: 47-37
FIÓKÜZLET:
VÁCI KÖRUT 73
TEL.: 86-73
M.K. POSTATAKA
REKUPENZTÁRI
SZÁMLA 19452

„REMÉNY”

A magyar zsidó ifjúság lapja. Pompás
illusztrációkkal és rendkívül gazdag és
változatos tartalommal. A *Múlt és Jövő*

:: közreműködésével szerkeszti: ::
:: dr. Molnár Ernő ::
:: Főmunkatárs: dr. Patai József ::
:: Előfizetési ár egész évre 8 korona ::
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest,
:: VI., Podmaniczky-utca 6. ::

VISÓ MÁRKNÉ

HÖLGYFODRÁSZ, PARÓKAKÉSZÍTŐ ÉS
HAJKERESKEDŐ, BUDAPEST, VI., ANKER-
KÖZ 23. (ANKER-PALOTA). — FIÓKÜZLET:
KIRÁLY-UTCA 1. (ORCZY-FÉLE HÁZBAN).

Nagy raktár kész hajfonatok,
(copfok), parókák (transzformá-
ciók) és minden e szakmába vágó
munkákban.

Elvállal mindennemű hajmunkát (kihullott hajból is)
a legjutányosabb árak mellett. * Vidéki megren-
delésnél egy zárt levélben egy kis hajminta be-
küldése elegendő. *

Örökbe fogadna vidéki jómódú házaspár árva kis-
leányt 4—6 évesig. ::
:: Bővebb értesítést ad a kiadóhivatal. ::

Hirdetéseket felvesz a kiadó-
hivatal, Bpest,
VI. ker., Podmaniczky-u. 6. Tel. 146-92.

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMA-
NICZKY-UTCA 6. :: TELEFON 153—94.

Uri ruhákat készít mérték után legfinomabb angol
és skót szövetekből. Állandóan nagy választék
a legdivatosabb kelmékből. :: Szolid árak.

REICHENBERG

szücs szőrmeárúházában
finom szőrmeárúkat olcsón

:: vásárolhat ::
:: Budapest-Belváros ::
IV., Hajó-u. 16. Fiók: Dohány-u. 1/b.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

PÁLYÁZATI HIRDETMEŒY.

*Segélyek karlsbadi kúrára szoruló szegénysorsú
betegek részére.*

A néhai Taub Lipót által édesanyja emlékére
alapított és a pesti izr. hitközség kezelésében levő
Taub Nina karlsbadi gyógysegély alapítványa kama-
taiból 25 szegény beteg egyenként 300 korona segélyt
kaphat, négyheti karlsbadi tartózkodás és ottani
gyógykezelés költségeire.

Felhívatnak tehát mindazon izraelita vallású sze-
génysorsú betegek, kiknek karlsbadi gyógyfürdőre
van szükségük, hogy folyamodványaikat *legkésőbb*
f. é. május hó 1-éig a pesti izr. hitközség előljáró-
ságához (VII., Síp-utca 12) adják be.

Folyamodóknak a diagnózist is feltüntető orvosi
bizonyítvánnyal igazolniok kell, hogy karlsbadi
kúrára van szükségük, a kérvénynek pedig tartal-
maznia kell a folyamodó vagyoni — kereseti — és
családi viszonyainak rövid ismertetését.

Budapest, 1917 április 2-án.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

KRICK ÉS ROSENZWEIG

(IV., Boer-u. 9. sz.) angol és francia nősmob-cég felhívja az érdeklődőknél szíves figyelmét, hogy **össztűzők, kápenyegek, blézok, utcai és esti ruhák, valamint menyasszonyi kiegészítők a legcsalóbb dívat szellemet jutányos árkban készítenek.**

Vidéki rendeléseknél, ha több rendelés van egyszerre, személyesen megyünk a ruhákat próbálni! Bármikor gyászruha 2 nap alatt elkészül! E lap előfizetői árcedényben részesülnek.

Kohn Arnold

Telefon 18-76

Telefon 18-76

SIRKÓRAKTÁRA SIREMLÉKEK

minden ár és kivitelben, áthelyezések exhumálásokról Javítási munkák a temetőben Szombaton és ünnepnap zárva Budapest, VII., Károly-körút 15

HIRDETMÉNY.

Ezzel közzétettük, hogy miután a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium ellenőrző közegei a Magyar Kir. Szab. Osztálysorsjáték (XXXVIII. sorsjáték) I. osztályára szóló sorsjegyeket felülvizsgálták, azok a főadatoknak árusítás végett kiadottak.

A II. osztály húzása 1917 május hó 16-án és 18-án, a III. osztály húzása 1917 június hó 13-án és 14-én tartatnak meg. A húzások a Magyar Kir. Lottófővédői Igazgatóság, mint állami ellenőrző hatóság, és királyi közjegyző jelenlétében, nyilvánosan történnek, a húzási teremben. Sorsjegyek a Magyar Kir. Szab. Osztálysorsjáték valamennyi árusítóánál kaphatók.

MAGY. KIR. SZAB. OSZTÁLYSORSJÁTÉK IGAZGATÓSÁGA.
Tolnay Hasag

Budapest, 1917. évi március hó 18-án.

Neumayer Fülöp

Budapest, V. ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11—21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyártmányú Moquett-plüssök, bútorszővetek, ág és asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá kárpitos- és kocsigyártókellékek gyári raktára.

Kívánatra mintát bérmentve küldök.

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ

A főváros első és legrégibb csipke tisztító-,
vegyszer tisztító és kelmefestő gyári intézete.

Alapítva 1867.

Telefon: József 3—57.

GYÁR ÉS FÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 86.
FIÓKOK: II., Fő-utca 27. — IV., Eötvös-út 6.,
Hesselméti-utca 14. — VI., Andrássy-út 16.,
Teréz-körút 89. — V., Harmad-utca 4. —
VIII., József-körút 2.

MARX ÉS MÉREI

szőnyeggyártó műhelyek, árú- és fűtőkészítők, termékek, szőnyeggyártó műhelyek, szőnyeggyártó műhelyek, tudományos műhelyek.

Budapest, VI., Balassa-utca 1. szám. Telefon 21-66

Perzsa-szőnyegek
alkalmi vevőknek
Sternbergnél, Dob-u. 24.